

TÜRKÜLERDEKİ YANLIŞLIKLAR

Dr. Doğan KAYA

TÜRKÜLERDEKİ YANLIŞLIKLAR

DOĞAN KAYA

Sivas – 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
GİRİŞ	3
Türkü Kavramı	6
Türkülerin Doğuş ve Yayılışları	7
Türkülerin Çeşitleri ve Teknik Özellikleri	8
A. Uzun havalar	14
B. Kırk havalar	15
TÜRKÜLERDEKİ YANLIŞLIKLAR	17
1. YANLIŞ SÖZLER	19
2. KAFİYESİZ SÖZLER	25
3. ANLAMSIZ KELİMELER	28
4. EKSİK DİZELİ SÖZLER	30
5. EKSİK HECELİ SÖZLER	31
6. FAZLA HECELİ SÖZLER	33
7. ŞAİRİ YANLIŞ TÜRKÜLER	37
8. ŞAİRİ KAYITLI OLMAYAN TÜRKÜLER	44
9. YÖRE VE EZGİ AÇISINDAN YAPILAN YANLIŞLIKLAR	56
10. SAHNE VE KASETLERDE YAPILAN YANLIŞLIKLAR	59
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	71

ÖNSÖZ

Türkü deyince akla gelen, bu vadinin en büyük siması Muzaffer Sarısözen (1899-4. Ocak 1963), aramızdan ayrılalı aradan 55 sene geçti.

17 Ağustos 1937'de Sivas'a derleme yapmaya gelen Halil Bedii Yönetken, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses ve teknisyen Arif Etikan'la tanışır. Ahmet kutsi Tecer'in tavsiyeleriyle bu gruba dahil edilir. İlk olarak da 1943'te Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen'le birlikte Tokat, Amasya, Samsun, Ordu, Giresun ve Trabzon'da yapılan derlemelere katılır. Anadolu'dan türkü derleme faaliyetine ilk günkü heyecanla yıllarca devam binlerce eseri kayda almıştır. Derlemeleri sırasında sadece türküleri kaydetmekle yetinmemiş arşivcilik ruhuyla bağlama, cura, ney, çifte kaval, kemençe, kaval, tulum, davul, zurna, tef, darbuka, gibi birçok halk sazını da toplayıp güzel bir koleksiyon oluşturmuş; derleme yaptığı kaynak kişilerin ve ilgili yörenin halk oyunlarının fotoğraflarından harika bir albüm oluşturmuştur. Zaman zaman radyodaki programlarına kaynak kişileri ve mahalli sanatçıları dahil ederek örnek icralarda bulunmuştur.

Sarısözen'in hedefi ileride kaybolmaya yüz tutacak türküleri tespiti idi. Türkülere olan sevdasıyla bitmez tükenmez Anadolu'yu adım adım gezdi. Zor imkânlarla köylere gidip kaynak şahısları bulup onları ikna etmek kolay iş değildir. Sarısözen aşk ile, şevk ile bunların üstesinden geldi ve sayısız türkü tespit etti. Yok olmaya yüz tutmuş kültür selinden ne kadarını kurtarabiliriz kaygısıyla

tükenmez sabırla 10.000 kadar türkü derledi. Elbetteki bunları bilim süzgecinden geçirip doğru metni ortaya koymak için zaman ve imkân yoktu. Sadece onları notaya alıp TRT Repertuarına dahil etmeyi gerçekleştirebildi.

Notaya alınması sırasında bazı türküler eksik ve noksanlıklarıyla birlikte kayda geçirildi. Ne yazık ki türkü metninin kayda geçirilmesinden bugüne kadar -sebebi nedir bilemiyoruz- türküdeki yanlışlık üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bizim burada böylesi bir çalışma yapmaya girişmemiz rahmetli Muzaffer Sarısözen'in ve diğer derlemecilerin hatalarını, noksanlıklarını gün yüzüne çıkarıp onu tenkit etmek değildir. Bunu özellikle belirtmek isterim. Sarısözen'in yaptıkları, zamanın şartlarını da göz önüne alırsak her türlü taktirin üstünde bir başarıdır. Sağ olsaydı, belki de bu çalışmaya sevinecek olanların başında gelecekti ve bütün kalbiyle bu tip çalışmaların sayısının artmasını arzu edecekti.

Repertuardaki kayıtlı türkülerdeki yanlışlıklar ve noksanlıklar 80-90 yıl boyunca düzeltilmeyi, tamamlamayı beklemiştir. Gerçi bu konuda *Nejat Birdoğan* "Türkülerdeki Söz Sakatlıkları", *Mehmet Gökalp* "Halk Edebiyatında Hatalı Söyleyişler" *Ahmet Z. Özdemir* "Türkülerin Sözleri Doğru Okunmalıdır", *Doğan Kaya* "Türkülerin Derlenmesinde Kayda Geçirilmesinde ve İcraları Sırasında Yapılan Yanlışlıklar", *Suphi Saatçi* "Kerkük Yöresi Sözlü Halk Edebiyatında Karşılaşılan Metin Bozuklukları", *Kâmil Toygar* "Halk Türkülerimizde Metin Onarımıyla İlgili Bazı Düşünceler", *Halil Atılgan* "Türkülerin İsyanı", *Ali Yıldırım* "Türkü Sözlerindeki Problemlere Dair" adlı çalışmalarıyla bu alanda önemli katkılar sağlamışlardır. Ne var ki TRT Kurumunda hataların düzeltilmesi hususunda başlı başına komisyon oluşturulup ciddi çalışmalar yapılmamıştır.

Yapılmış olsa bile düzeltmeler yayımlanan repertuar kitabına yansıtılmamıştır.

Bu çalışma ile söz konusu rahatsızlıklara kısmen de olsa çareler aradık ve görebildiğimiz yanlışlıkları 10 başlık altında topladık.

Bu kitabın sonuçlandırılması yıllar boyu çalışmaya dayanmaktadır. TRT Repertuarındaki türkülerin daha 1000'lercesi bu tarz çalışmayı beklemektedir. Bizim çalışmamız bu vadede bir pusula vazifesi görürse kendimizi bahtiyar hissedeceğiz.

Kültürümüz için hayırlı olsun.

Dr. Doğan KAYA
Sivas, 10 Şubat 2020

GİRİŞ

Türkü Kavramı

Türkü; halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört dizeli ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere verilen addır.

Türkçe, söylenmiş şiir anlamına gelen “Türkü”nün “Türki” sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani, “Türk” kelimesine Arapça “î” ilgi ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. “Türk’e has” anlamına gelen bu söz halk ağzında “Türkü” şekline dönüşmüştür.

Türkü sözü muhtelif Türk boylarında farklı kelimelerle isimlendirilirler. Türküye Altaylar *kojon*; Azeri Türkleri *mahnı*, Başkurtlar *halk yırı*, Çuvaşlar *yurri*; Hakaslar *tahpah*; Karaçaylar *cır*; Kazaklar *türki*, *türük halık eni*, Kırgızlar *eldik ır*, *türkü*, Kumuklar *yır*, Özbekler *türki*, *halk koşığı*, *koşık*; Tatarlar *halık cırı*, Türkmenler *halk aydımı*, Uygur Türkleri de *nahşa*, *koça nahşisi* derler.

Türkü terimi ilk defa XV. yüzyılda Doğu Türkistan’da aruz vezniyle yazılmış ve özel bir ezgi ile söylenmiş ürünler için kullanılmıştır. Burada değerlendirmeye çalıştığımız hece vezni ile söylenmiş türkülerin Anadolu’daki ilk örneğini ise, XVI. yüzyılda buluruz. Türkü şekline uygun ve türkü adını taşıyan sözünü ettiğimiz bu parça XVI. yüzyıl halk şairlerinden Öksüz Dede’ye aittir.

Türkülerin Doğuş ve Yayılışları

Türküler genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar.

Türküler, başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır. Türküler böylelikle anonimleşirler. Önceleri mahallî hüviyet gösteren türküler, zamanla millî hüviyete bürünürler. Türkülerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askerî sevkler, gurbete iş için gidişler, gezgin halk şairlerinin faaliyetleri, yakın zamanlarda basın ve yayın organları rol oynar.

Yayıma sırasında türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde bazı değişiklikler vukua gelir. Kimi zaman bu değişiklikler türküyü tanınmayacak hale getirir; öyleki bu eserler karşımıza bir başka türkü olarak dahi çıkabilir. Türkülerin bu derece çeşitlenmesinin asıl sebebi kişilerin kabiliyetleridir. Kaynak şahıslar, ezgilerin yapısında önemli ölçüde değişiklik yapabildiği gibi, bu değişikliği türkülerin sözlerinde de yapabilirler.

Bunun yanında halk hikâyelerinden ve saz şairlerinin şiirlerinden vücut bulmuş türküler de vardır. Söz gelişi; bugün Âşık Garip, Kerem, Köroğlu, Karacaoğlu, Gevherî, Dadaloğlu, Dertli, Ruhsatî ve Emrah'a ait pek çok şiir halkımızın dimağında türkü olarak yaşamaktadır. Âşıklar şiirlerini, çeşitli nağmelerle söylerler. Keza tasnif ettikleri hikâyelerin manzum kısımlarında da aynı yola başvururlar. TRT Repertuarında Kerem, Kesik Kerem, Gevheri gibi âşıkların adıyla geçen türkülerin olması bunun açık delilidir.

O yüzden gerek şekil gerekse konu bakımından türkü alanında âşıkların yaptığı katkı küçümsenemeyecek derecededir.

Türkülerin Çeşitleri ve Teknik Özellikleri

Türküler genellikle 7, 8 ve 11 hece ile söylenmişlerdir. Ancak az sayıda da olsa 5 ve 15 heceli (Bkz. *DİVANI TÜRKÜ*) şiirler de vardır. Bunun yanında bağlantılarla vücuda getirilen türkülerde, ana metinlerle ve bağlantıların heceleri arasında eşitlik olmayabilir. Yani ana metin kısmı 7 hece olan bir türkünün bağlantı kısmı 11 hece olabilir. Bu tarzda ortaya konulmuş pek çok sayıda örnekler vardır. Söz gelişi şu örnekte ana metin kısmı yedi, bağlantı kısmı ise farklı sözlerden ve 13 heceyle söylenmiş farklı dizelerden oluşmuştur.

Bazen de bu yapının tam tersi bir durumla karşılaşılabilir. Yani ana metin kısmı fazla, bağlantı kısmı az sayıda heceye sahip olabilir.

Eldeki örnekler göz önünde tutulduğunda türkülerin hecelerine göre beş gruba ayrıldığını gördük.

- A. 5 heceli türküler,
- B. 7 heceli türküler,
- C. 8 heceli türküler,
- D. 11 heceli türküler,
- E. 15 heceli türküler

Türkülerin Tasnifi

Türküler gösterdikleri çeşitlilik bakımından yapı, konu ve ezgilerine göre tasnif edilebilir.

A. Yapılarına göre Türküler

Türkülerin belirli bir şekli yoktur. İki dizeli türküler olabildiği gibi koşma, mani tarzında yahut ana metinlerle kurulmuş türküler de vardır. Koşma yahut mani olarak bildiğimiz şekiller türkü nağmesiyle söylendiğinde adı geçen şiirlerden ayrılır. Çünkü halk, ezgi ile söylediği parçaları türkü olarak niteler. Koşmalar bilindiği gibi

söyleyeni belli şiir türleridir. Ne var ki halkın benimsediği bazı parçalar zamanla anonimleşir ve türkü olarak varlığını sürdürür. Daha ziyade kadınlardan oluşan türkü yakıcıları, bildiği koşma, mani hatta semaî ve destandan birtakım parçalar alarak onu uygun bir ezgi ile terennüm eder. Şekil ve konu birliğinden uzak pek çok türkünün ortaya çıkış sebebi bundan kaynaklanmıştır. Söz gelişi; “Karanfil oylum oylum” manisiyle başlayan ve diğer karanfilli manilerle devam ettirilen fakat farklı ezgi ile söylenmiş bir hayli türkü vardır.

Türkülerin ana metinlerine çoğu zaman dize sayıları farklı olan bağlantılar getirilir. Ancak ana metinlerle bağlantıların hece sayıları eşit olmayabilir. Bağlantılar genel olarak anlamlı sözlerden ibaret olmakla beraber, çeşitli ünlemleri de ihtiva eder.

1. Ana metinleri bir dize olan türküler
 - a. Bağlantıları 4 dize / mani olan türküler
 - b. Bağlantıları 7 dize olan türküler
2. Ana metinleri iki dize olan türküler
 - a. Sadece 2 dizeden oluşan türküler
 - b. Bağlantıları 1 dize olan türküler
 - c. Bağlantıları 2 dize olan türküler
 - ç. Bağlantıları 3 dize olan türküler
 - d. Bağlantıları 4 dize olan türküler
 - e. Bağlantıları 5 dize olan türküler
 - f. Bağlantıları 6 dize olan türküler
 - g. Bağlantıları 7 dize olan türküler
 - h. Bağlantıları 8 ve daha fazla dize olan türküler
 1. Bağlantıları dize sonlarında ve dize aralarında olan türküler

3. Ana metinleri üç dize olan türküler
 - a. Sadece üçlüklerden ibaret olan türküler
 - b. Bağlantıları 1 dize olan türküler
 - c. Bağlantıları 2 dize olan türküler
 - ç. Bağlantıları 3 dize olan türküler
 - d. Bağlantıları 4 dize olan türküler
 - e. Bağlantıları 5 dize olan türküler
 - f. Bağlantıları 6 dize olan türküler
 - g. Bağlantıları 7 veya daha fazla sayıda dizeli olan türküler
 - h. İki bağlantılı türküler
 1. Bağlantıları dize aralarında olan türküler
4. Ana metinleri 4 dize olan türküler
 - a. Sadece dörtlüklerden kurulu türküler
 - b. Bağlantıları 1 dize olan türküler
 - c. Bağlantıları 2 dize olan türküler
 - ç. Bağlantıları 3 dize olan türküler
 - d. Bağlantıları 4 dize olan türküler
 - e. Bağlantıları 5 dize olan türküler
 - f. Bağlantıları 6 dize olan türküler
 - g. Bağlantıları 7 dize olan türküler
 - h. Bağlantıları 8 ve daha fazla dize olan türküler
 1. Bağlantıları dize aralarında olan türküler
 - i. İki bağlantılı türküler
 - j. Bağlantıları dize sonlarında olan türküler
5. Karşılıklı türküler

- a. İki dizelik ana metinlerden ibaret atma türküler
- b. Üç dizelik ana metinlerden ibaret atma türküler
- c. Dört dizelik ana metinlerden ibaret atma türküler
- ç. Diyalog şeklinde atma türküler
- B. Konularına göre Türküler

Türküler bir fert tarafından ortaya konulan ve zamanla asıl söyleyeni unutilan, şahsa veya topluma ait herhangi bir konuyu aksettiren eserlerdir. Bu konu, doğumdan ölüme kadar insanı ilgilendiren ayrılık, aşk, düğün, depresyon, kıtlık, sel vs. gibi felâketler, öldürme, eşkıyalık, savaş ve daha pek çok hadiseyi ve durumu ihtiva eder mahiyettedir.

- 1. Tabiat türküleri
- 2. Aşk türküleri
- 3. Yiğitlik türküleri ve tarihi olayları konu edinen türküler
- 4. Tören türküleri
 - a. Düğün türküleri
 - aa. Kına türküleri
 - ab Başöğme / Duvak türküleri
 - ac. Gelin alma türküleri
 - aç. Gelin karşılama türküleri
 - ad. Güvey türküleri
 - ae. Halk oyunlarında türküler (Halay, Bar, Horon, Zeybek).
- b. Ayin-i cem türküleri

- c. Sayacı türküleri
- ç. Oturak türküleri
5. Askerlik türküleri
6. Yiyecekler üzerine söylenmiş türküler
7. Hayvanlar üzerine söylenmiş türküler
8. Olay türküleri
9. Bitki ve çiçeklerle ilgili türküler
10. Satıcı türküleri
11. Ekin türküleri
12. Ramazan davulcusu türküleri
13. Kişiler üzerine söylenmiş türküler
14. Keder, dert ve hastalık türküleri
15. Gurbet ve hasret türküleri
16. Meslek ve iş türküleri
17. Eşkıya türküleri
18. Ölüm türküleri (Ağıtlar)
19. Ninniler ve çocuk türküleri
20. Hapishane türküleri
21. Mizahî türküler
22. Yergi türküleri
23. Öğretici ve öğüt verici türküler

C. Ezgilerine göre Türküler

Ezgi ile türkü sözleri birbirini tamamlayan iki ögedir. Türkünün daha kalıcı olması ezginin varlığıyla mümkündür. Ezgiye güzellik sağlayan türkü sözleri,

müzikte gaye değil araçtır. Melodinin daha rahat anlaşılmasına yardımcı olur. Bu bakımdan sözler ile melodi arasında bir uyumluluğun olması esastır. (Türk halk müziğinin en bariz özelliklerinden birisi; yapısında prozodinin yok denecek kadar az olmasıdır. Bu bakımdan prozodi, bir ezginin otantik değer kazanması gibi belirleyici bir özelliğe sahiptir).

Ezgiyi aynı, sözleri kısmen farklı olan bu türkülerin yanında TRT Repertuarında, sözleri aynı fakat ezgileri aynı pek çok örneğin bulunduğunu da hatırdan çıkarmamak gerekir. *Sözgeşi*; *Evlerinin direği* (Diyarbakır), *Tevekte üzüm kara* (Sivas) *Gel benim gelin yarım* (Harput) türkülerinin ezgileri aynıdır. *Ayağında kundura* (Urfa), *Ağılın altı kenger* (Sivas), *Güle gider eyvana* (Harput) türkülerinde de aynı durum karşımıza çıkar.

Türküler, melodi ile ilişkisi bakımından beş gruba ayrılır.

1. Melodik ritimle metin ritmi arasında tam bir uygunluk bulunan türküler (Melodiyi meydana getiren her sesin altına bir tek hece düşer).

2. Melodik ritimle metin ritmi arasında beraberlik bulunmayan türküler (Kelimenin bazı heceleri, melodinin birden fazla sesine dağılır).

3. Metnin aslında olmadığı halde melodinin bünyesi icabı, bilhassa ortalarına eklenen metin dışı sözler taşıyan türküler.

4. Türkünün edebî formunu bozacak kadar geniş eklemeli türküler.

5. Tekrarlanan kelime veya cümle parçalarından meydana gelen türküler.

Folklor değerlerimiz içinde türküler ayrı bir yere sahiptir. Çünkü insanımız inancını, duygusunu, içinde bulunduğu durumu, düşüncesini sanatlı bir yolla

değerlendirirken, bunu en güzel şekilde türkü çerçevesinde gerçekleştirir.

Ruhi Su, türkülerin özelliklerine göre lied, arya ve resitatif karakter taşıdığı fikrindedir. Felâketleri, gurbeti, askerliği, ölümü, seferberliği, aşkı, kahramanlığı, tabiatı, hülâsa insanın iç içe olduğu bütün hadise, durum ve ortamları kendisine konu edinen türkünün bu özellikleri taşımasını tabii karşılamak gerekir.

Türküler ezgileri bakımından *uzun havalar* ve *kırık havalar* olmak üzere iki büyük kısımda değerlendirilmiştir.

A. Uzun havalar

Usulsüz ezgilerdir. Bu ezgiler ölçü ve ritim bakımından serbest olmakla beraber, dizisi ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlıdır. Yani söyleyen kişi belirli üslup ve avaz çerçevesinde zevk ve isteğine göre nağmeyi uzatıp kısaltabilir. *Avaz, Aydos, Beşiri, Bozlak, Çukurova, Dağbaşı, Divan, Eğin, Elezber, Garib, Gerali, Gurbet havası, Hoyrat, Hoyrat, İbrahimî, Kalenderî, Kayabaşı, Kerem, Maya, Müstezat, Nevruzi, Tatyân, Türkmanî, Yol havası ve Yüksek hava* diye adlandırılan parçalar ve bir kısım *ağıtlar*, kısmen yahut tamamıyla bu grupta mütalaa edilir. Uzun havalar yörelere göre farklı üsluplarda icra edilirler ve *Avşar, ağzı, Azeri ağzı, Eğin ağzı, Erzurum ağzı, Harput ağzı, Kerkük ağzı* gibi isimlerle anılırlar.

Yörelere göre *Muhaliif, Müstezat, Beşiri, Kalenderi, Zarıncı, Misket* gibi adlarla anılan ve kırık yahut uzun hava tarzında terennüm edilen makamlar vardır. Bunların Klasik Türk musikisinde karşılıkları şöyledir: *Muhaliif-Segâh, Müstezat-Acemaşiran, Beşiri-Mahur, Kalenderî-Saba, Zarıncı-Çargâh, Misket- Eviç.*

Uzun havalar hakkında Muzaffer Sarısözen, Mahmut Ragıp Gazimihal, Halil Bedi Yönetken, Sadi Yaver Ataman,

Ahmet Adnan Saygun, Nida Tüfekçi ve Mehmet A. Özbek gibi araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bütün bunları değerlendiren Süleyman Şenel, ileri sürülen görüşler çerçevesinde uzun havaların esaslarını şöyle belirlemiştir:

1. Serbest ritimlidir (ölçsüz, usulsüz, serbest ölçülü, serbest ağız, serbest tartımlı tabirleri yerine).
2. Dizisi ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlıdır.
3. Kelime ritmine uyan veya bir heceye bir not isabet eden Resitatif (parlando recitativo) veya parlando rubato tarzındadır.
4. Ritimli ezgilerle iç içe görülebilir.
 - a. Aralarında, baş ve sonlarında ölçülü saz kısımları, pasajlar olabilir.
 - b. Esasta kırık, fakat başta, arada usulsüz pasajlar olabilir.
5. Kuruluşu 2. maddeye uymakla birlikte sondaki müzik cümlesini asılı bırakan ve tekrarlanan (of, vah, oy oy) gibi terennüm katmalı olabilir.

B. Kırık havalar

Ezgi yönünden usullü, yani ölçü ve ritimleri belli olan parçalardır. Kırık havalar, yörelere göre şu isimlerle karşılır: Ege bölgesi - *zeybek*; Marmara-Trakya Bölgesi, Giresun, Ordu - *karşılama*; Harput - *şıkıltım*; Isparta - *datdiri*; Konya - *oturak*; Trabzon, Rize, Hopa - *horon*; Urfa - *kırık hava*..

Şenel, Türk Halk Musikisini, *müzikal form* açısından da teknik olarak üç grupta değerlendirir. Böylece daha önceki çalışmalarda gördüğümüz, uzun hava, kırık hava yaklaşımlarından farklı bir tutum sergiler.

1. Ritimli (usullü) Ezgiler: Kırık hava olarak bilinen ezgilerdir.

2. Serbest Ritimli Ezgiler: İster vokal, ister enstrümantal ve isterse vokal enstrümantal ezgiler olsun, müzikal biçim tamamen serbest bir ritimdedir.

3. Karışık (karma) Ritimli Ezgiler: Yine ister vokal, ister enstrümantal ve isterse vokal-enstrümantal ezgiler olsun, müzikal biçimde ritimli ve serbest ritimli muhtelif bölümler vardır ve bu iki ritmik yapı ezgilerin muhtelif kısımlarında görülebilir.

Türkünün *tekerleme*, *halk hikâyesi*, *ağıt*, *mani*, *ninni* ile ilişkisi vardır. Bu ilişki hem metin hem de ezgi yönündendir.

TÜRKÜLERDEKİ YANLIŞLIKLAR

Türküler, bünyesinde, yüzyıllardan beri insanımızın duygusunu, inancını, düşüncesini, ruh halini, durumunu ve cereyan eden olayları yansıtmaya bakımından Türk halk kültürü içinde önemli bir yere sahiptir. Hatta bu özelliklerinden dolayı çoğu zaman belge görevi dahi görürler. Onun için, bu kadar önemli kültürel değerimizin iyi tespit edilmesi ve korunması gerekir.

Hal böyleyken, bu konuda duyarlı olanların ve yetkililerin neler yapması gerekir. Elbetteki biz burada “Derleme metotları nelerdir? Hangi şartlarda nasıl derleme yapılır? Derleyicide bulunması gereken vasıflar nelerdir ve derleme yaparken nelere dikkat etmelidir?” gibi soruların muhtevası üzerinde duracak değiliz. Bu konuda daha önce yapılmış önemli çalışmalar vardır (Bartok, 1975; 3-22; Toygar, 1987; 371-379). Bizim dikkat çekmek istediğimiz husus; TRT Repertuarında yer alan türkülerdeki hatalar, türkülerin icra edilmelerinde ve kasetlere okunurken yapılan hatalar üzerine olacaktır.

Endişemiz boşa değildir. Çünkü günümüzde, bu konuda bizleri haklı çıkaracak birtakım olumsuz gerçekler vardır. Söz konusu olumsuzluklar şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Yanlış Sözler
2. Kafiyesiz Sözler
3. Anlamsız Kelimeler
4. Eksik Dizeli Sözler
5. Eksik Heceli Sözler

6. Fazla Heceli Sözlür
7. Şairi Yanlış Türküler
8. Şairi Kayıtlı Olmayan Türküler
9. Yöre ve Ezgi Açısından Yapılan Yanlışlıklar,
10. Başka Aşığa Mal Edilen Türküler,
11. Sahne ve Kasetlerde Yapılan Yanlışlıklar.

1. YANLIŞ SÖZLER

Binlerce Türküdan olan TRT Repertuarında yer alan türkülerin metinlerinde birtakım sebeplerden kaynaklanan bazı hatalı kısımlar vardır. Söz konusu hataların birisi de kelime yanlışlıklarıdır. Türkü metinleri, detaylı olarak incelendiğinde yanlışlıklar daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Aşağıda kaydettiğimiz örnekler bunlardan bir kaçıdır.

*Bülbülüm Bağ Gezerim (Repertuar no: 2575)

Söz konusu türkünün bağlantı bölümünün ilk dizesi yanlış olarak;

Uyu demeye geldim

şeklinde okunmaktadır. Doğrusu;

Uy uy demeye geldim

olacaktır. Çünkü, hasta birisini görmeye giden kişi onu (uyu) diye uyutmaya değil, “uy uy” diyerek derdine derman olmaya gider.

*Abacılar İnişi (İzmir / Bergama, Rep No: 917)

Abacılar inişi

Saatımın gümüşi

Hiç Aklımdan çıkmıyor

Hak oğlanın gülüşü (“Hakk’oğlanın” olacak.)

*Ağılın Altı Kenger (Sivas-Zara, Rep. No. 774)

Ağam binmir kırata (“binmiş” olacak.)

Paşan binmir kırata (“Paşam binmiş” olacak.)

Cemi dolu mazdata (“Cebi dolu mazbata” olacak.)

Gurban olam Mahmut Bey

Ben etmedim horata

***Bağdat Ellerinden Gelen Durnalar** (Çorum-Mecitözü, Rep. No: 478)

Esip esip karlı dağlar aşarsın ("Uçup uçup" olacak.)
Kılavuzın yok mu neden şaşarsın
Bir yazdan bin güzden derdim deşersin
Durnalar ne haber yârdan ne haber ey

***Ben Razi Değilem Hicrana Gama** (Erzurum / Narman, Rep. No: 3981)

Sümmani'yem ya rab gönlüm hoş eyle
Ya sabır ver ya da başım taş eyle ("bağrım" olacak.)
Ya bir çift kanat ver ya bir kuş eyle
Tez ulaşam yâr bağında talan var

***Beyaz Fesli Esmem** (Aksaray, Rep No:448)

Beyaz fesli esmer
Sensin benim bi denem
Kekillerin nişte nişte ("Tel" anlamına gelen "rişte" olacak.
Aklım alan bidenem sensin bi işte

***Binnaz Kızı Naz Kızı** (Uşak / Tatar Köyü, Rep. No: 348)

Entarisi aktandır
Ne gelirse Hak'tandır
Bu bizim ayrılmamız ("Benzim sararmış solmuş" olacak.)
Çokça sevişmektendir ("O da ağlamaktadır" olacak.)

***Bu Dağlar Meşe Dağlar** (Doğu Anadolu, Rep. No: 289)

Bu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
Şurda bir garip ölmüş
Kimi var kimi ağlar ("Gök gürler bulud ağlar" olacak.)

***Dost Dost Diye Hayalına Yeldiğim** (Sivas / Şarkışla, Rep. No: 440)

Hani dost uğruna can baş verenler
Hasletin söylesin gözle görenler (“Hasbeten” olacak.)
Şimdi bizden yüz çevirmiş yarenler
Evvel kekitmezdi gözünü benden (“sekitmezdi” olacak.)
 (Hasbeten: Karşılıksız, Allah rızası için anlamında
 Hasbetenlillah’tan kısaltılmış söz. Sekitmek: sakınmak.)

***Ekin Ektim Çöllere** (Yozgat / Akdağmadeni, Rep. No: 705)

Ekin ektim gül bitti
Dalında bülbül öttü
Ötme ey garip bülbül
Yârim aklıma düştü (Doğrusu: “Yârim askere gitti”)

***Gitme Bülbül Gitme Bahar Erişti** (Konya, Rep. No: 1598)

Bahar eyyamında bülbül sesinden
Çıkarır perçemin finor fesinden (“Fino fes” olacak.)
Hoşlandım yârimin gül nefesinden
Çekilmez gurbetin a cefası bülbül

***İspanaktan Ezel Çıkar Merdeme** (Burdur, Rep. No: 578)

İspanaktan ezel çıkar merdeme
Zülüfleri tel tel etmiş dökmüş gerdana
 İlk dizedeki “merdeme” sözü “gerdeme” olmalı.
 (gerdeme: Tere türünden yeşil ot.)

***İhtiyatlar Silah Çatmış Yolun Üstüne** (Rumeli,
Rep. No: 342)

*İhtiyatlar silah çatmış yolun üstüne (“düzün” olacak.)
Nazlı da yârim gelivermiş sol dizin üstüne
Gözüm yaşım durmaz akar gül yüzün üstüne*

***Karşıdan Âşık Gider** (Tokat, Rep. No: 736)

*Tokat içi minare
Keklik konu pınara
Yâr elinden konuşma (“elinen” konuşma olacak.)
Ben olurum divane*

***Kırmızı Buğday Ayrılmıyor Sezinden** (Manisa, Rep.
No: 441)

*Kırmızı buğday ayrılmıyor sezinden (“çeçinden” olacak.)
Mevlâ'm versin güzellerin gencinden
Kim ayrılmış ben ayrılam eşimden
Yörü yörü dilber salma saçın sürünsün
Açıver açıver cepkenini elmas gerdan görünsün*

***Kiremit Bacaları** (Sivas, Rep. No: 463)

*Bahçeyi belliyorlar
Gülünü elliyorlar
Bu ne şirin şehirdir (“Bu nasıl şirin şehir” olacak.)
Evmeden söylüyorlar (“Sevmeden dilliyorlar” olacak)*

***Kul Olayım Kalem Tutan Ellere** (Sivas / Şarkışla,
Rep. No: 1735)

*Sivas ellerinde sazım çalınır (“Zilim çalınır” olacak.)
Çamlıbel'ler bölük bölük bölünür
Yârdan ayrılmışım bağrım delinir*

Kâtip arzuhalim yaz yâre böyle

***Mendilimin Yeşili** (İstanbul, Rep. No: 1112)

Mendilimin yeşili

Ben kaybettim eşimi

Al bu mendil sende dursun (‘‘Mendilim’’ olacak.)

Sil gözünün yaşını

***Şen Olsam Ürgüp** (Repertuar no: 3819, Yöre: Ürgüp/Nevşehir, Kimden alındığı: Refik Başaran-Avanoslu Selahattin, Derleyen: Nida Tüfekçi)

Türkünün son bendindeki;

Ürgüp’ten de çıktığımı görmüşler

Kıratımın gelişinden bilmişler

ifadesindeki ‘‘gelişinden’’ sözü bazı sanatçılar tarafından ‘‘sekişinden’’ şeklinde söylenmektedir. İki ifade de yanlıştır. Kelimenin aslı ‘‘sekisinden’’ olacak. Ürgüp yöresinde *seki*, atın tırnaklarının yukarıdaki beyazlığa verilen isimdir. Atın sekisinin beyaz olması, onun Cemal’e ait olduğu ve Cemal vurulduktan sonra atın geriye tek başına döndüğü anlamını kuvvetlendirir. Türküde anlatılmak istenen de budur.

***Hem Okudum Hemi de Yazdım** (Repertuar no: 1168, Yöre: Çorum, Kimden alındığı: Ali Çiyez, Derleyen: Muzaffer Sarısözen)

Türkünün ilk bendi şu şekildedir:

Hem okudum hemi de yazdım

Yalan dünya senden bezdim

Dağlar koyağını gezdim

Yiten yavru bulunur mu ... vay

Üçüncü dizedeki “koyağını” sözü “otağını” şeklinde okunmaktadır. Koyak, “arazinin rüzgâr almayan yeri, kuytu yer” anlamına gelir.

***Ellerini üzüp menden...**

Eserin metni büyük şair Bahtiyar Vahapzade'ye, bestesi de Şefike Ahundova'ya aittir. Eseri okuyan onlarca sanatçılar içinde en başarılıları olarak; Zeynep Hanlarova ve Rübabe Muradova zikredilebilir.

*Ellerini üzüp menden, yâрім bir baş gider oldu,
Can deyip can eşiderdik bu ayrılık neden oldu?*

*Öz eşgimle dileyimle, ayrı düşdüm illere men
Ancag sennen ayrı gezen, ürek değil beden oldu.*

*Gızıl gülem bes neyem men, bülbülem gafesdeyem men
Gezirem men gemli gemli, gören deyir hesteyem men.*

*Yandı yürek kebab oldu gül, bahçeme hazan doldu,
Ben ki senden ayrılmazdım, bu ayrılık neden oldu?*

Bu eser Türkiye'de şu şekilde yanlış sözlerle icra edilmektedir.

Yanlış olarak okunan metin:

*Ellerini çekip benden, yâрім bugün gider oldu,
Hem sever hem sevilirdik, bu ayrılık neden oldu?*

*Yâr aşkıyla yana yana, ayrı düştük ellere biz,
Ama senden ayrı gezen, yürek değil beden oldu.*

*Yandı yürek kebab oldu gül, bahçemde gülüm soldu,
Bel ki senden ayrılmazdım, bu ayrılık neden oldu?*

2. KAFİYESİZ SÖZLER

Allı Gelin Girmiş Bara (Gümüşhane-Kale Nahiyesi,
Rep. No: 285)

*Allı gelin girmiş bara
Kızardı da döndü nâr (Son kelime “nâra” olacak.)
Gelin gel bara gel bara
Öldüm yalvara yalvara*

***Ardahan'ın Yollarında** (Kars-Rep. No: 407)

*Ardahan'ın yollarında (“dağlarında” olacak.)
Güller açıp bağlarında
Eyle bir yâr sevmişem ki
On üç on dört çağlarında*

***Bir Sabahtan Yolum Düştü Geline** (Konya /
Akşehir, Rep. No: 453)

*Bir sabahtan yolum düştü geline
Gelin atmış siyelerini bezine (“beline” olacak.) (siy: etek)
Düşüvermiş yaylaların yoluna
Gitme yârim yayla zamanı değil*

***Bahçada Yeşil Çınar** (Diyarbakır, Rep. No: 1769)

*Bahçada yeşil çınar (“hıyar” olacak.)
Boyun boyuma uyar
Ben seni gizli sevdim
Bilmedim alem duyar*

Cevizin Yaprağı Dal Arasında (Afyon / Dinar, Rep.
No: 468)

Cevizin yaprağı dal arasında ("dağ" olacak")
 Güzeli severler bağ arasında
 Üç beş güzel bir araya gelmişler
 Benim sevdiceğim yok arasında ("yoğ" olacak.)
 Sensiz lokmaları yiyemez oldum
 Sensiz odalara giremez oldum

***Derik Saçın Örmezler** (Gaziantep, Rep. No: 535)

Derik saçın iki kat
 Kes birini bana sat
 Kız annenden izin al
 Bir gece de bizde kal ("yat" olacak)

***Enteri Diktim Giymedi** (Çankırı / Kurşunlu, Rep. No: 1002)

Armudun irisine
 Ben yandım birisine
 Ben kendimi saklarım ("Beni çoban etsinler")
 Yiğidin iyisine ("Kızların sürüsüne")

***Gıydavan'ın Kızları** (Kastamonu / İnebolu, Rep No: 629) Dize sonları kafiyesiz.

Gıydavan'ın kızları
 Birer gonca gül olmuş
 Ufak ufak bas da gel
 Tahtalar oynamasın

Süt İçtim Dilim Yandı Kilis, Rep. No: 773

Cenderme çavuşuyam
 Yol verin savuşuyam

Beni çavuş sanmayın
Bölüğün başkanıyam (Üstteki dizelerle aynı kafiyede değil.)

***Şanişın Altından Gelir Geçersin** (Rumeli, Rep. No: 439)

Bıçağın kabzası balık dişidir
Bize kastedenler iki kişidir
Biri arkadaşım biri yoldaşım (“Biri arkadaşı biri yoldaşıdır” olacak.)
Bu sevdalar böyle giderse oldum divane
Bu meraklar böyle kalırsa oldum divane

***Şu Karşıkı Dağda Kar Var Duman Yok** (Hatay, Rep. No: 504)

Şu karşıkı dağda kar var duman yok
Benim sevdiceğimde din var iman yok
Vardım baktım nazlı yârim evde yok (“yârim evde” kafiyesiz söz.)

***Sarı Kavun Dilimi** (Bayburt, Rep. No: 579)

Sarı kavun dilimi
Dost dilimi dilimi (“Uçurdum bülbülümü”)
Şu kadın giysin (“Çıksam dağlar başına”)
Mendilimi dilimi (“Arasam sevgilimi”)

Taşa Verdim Yanımı (Erzincan, Rep. No: 764)

Dağları duman aldı
Bülbülü figan aldı
Azrail’e borçlu kaldım
Bir canım var yâr aldı (“Canımı canan aldı” olacak.)

3. ANLAMSIZ KELİMELER

***Bugün de Günlerde Cumadır Cuma** (*Repertuar no: 1369, Yöresi: Bayburt, Kimden alındığı: Binali Selman, Derleyen: Nida Tüfekçi*) Türkünün ilk bendi repertuarda şu şekildedir:

*Bugün de günlerde cumadır Cuma
Yar hamama gitme yüzünü yuma
Ben seni sevmişem kimseye deme
Zalim celek vurmuş yaram var benim*

Son dizedeki “celek” sözü yanlıştır. Doğrusu “*hayvan alım satımı ile uğraşan kişi*” anlamına gelen “*celep*”tir. Bazı sanatçılar ise, bu türküyü okurken repertuardaki *celek* kelimesini ve anlamını verdiğimiz *celep* kelimelerini de kullanmayarak tamamen farklı olarak bu dizeyi maalesef,

Zalim felek vurmuş yaram var benim
şeklinde okumaktadırlar.

***Abacılar İnişi (İzmir / Bergama, Rep No: 917)**

*Abacılar inişi
Saatimin gümüşü
Hiç Aklımdan çıkmıyor
Hak oğlanın gülüşü (“Hakk’oğlanın” olacak.)*

***Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere** (*Repertuar no: 2363*) Türkünün ikinci dördlüğünde “*ezvah*” kelimesi yanlış ve anlamsızdır. Metnin doğru şekli Şemsi Yastıman Saz Evi Yayınlarının 1963’te yayımlanan 4 kitabı olan “Türk’ten Türküler” adlı eserde şöyledir:

Repertuardaki yanlış dördlük:
Sevdiğim cema lim güneşim mahım

*Seni seven âşık çeker ezvahın
Getir el basayım Kelamullah'ın
Ne sen beni unut ne de ben seni*

Metnin doğru şekli:
*Sevdiğim semanın güneşi mahı
Seni seven âşık çekmez mi ahı
Getir el basayım Kelamullah'ı
Ne sen beni unut ne de ben seni*

***Ahır Köyün Meşeleri** (Edirne / Ahırköye, Rep No: 927)

*Ahır köyün meşeleri
Dolu gelir şişeleri*

Ahır köyün haydeleri (“haydeleri” anlamsız.)
Dilber olur güzelleri

Aldın aldın alasıya
Alış vermez veresiye (“Alır” olmalı.)

***Akan Sular Ben Olsam** (Ankara / Ş. Koçhisar, Rep. No: 931)

Gül koydum çeçeriye (Anlamsız.)
Yâr geldi penceriye
Yâre gurban olalım
Alalım içeriye

***Diyarbakir Ocaktır** (Sivas, Rep. No: 1680)
Diyarbakir ocaktır
Mardin hoş bir buvaktır (Anlamsız.)
Şu mardin'in kızları
Ecelsiz ölecektir

4. EKSiK DİZELİ SÖZLER

***Bir Of Çeksem Karşiki Dağlar Yıkılır** (Orta Anadolu, Rep. No: 208)

*Bir of çeksem karşiki dağlar iniler
İflâh etmez bu dert beni pareler*

.....
.....

***Dama Attım Deynekleri** (Kayseri / Bünyan, Rep. No: 588)

*Dama attım deynekleri
Kız ürküttün leylekleri*

.....
.....

***İreyhan Eker misin** (Sivas, Rep. No: 210)

*Karanfil alacaksın
..... ("Sarıp solacaksın" olacak.)*

*Ben hakime danıştım
Sen benim olacaksın*

5. EKŞİK HECELİ SÖZLER

***Aşka Düştüm Yeni** (Mardin, Rep. No: 937)

Aşka düştüm yeni (“aşkına” olacak)
Baştan çıkardın beni
Yârin kokusu gelir
Baharın gülü gibi

***Bugün Ben Güzeller Şahını Gördüm** (Sivas / Kangal, Rep. No: 543)

Kadd ü kamet bir hal içinde (9 hece)
Şekerlenmiş kaymağı bal içinde
Âşık oldum o yâre ben hayâl içinde
Mest etti ol beni mestane benzer

***Elifim Yâr Beyim Yâr** (Sivas, Rep. No: 3914)

Elifim yâr beyim yâr
Dilin dışın yeyim yâr
Gel otur yanıma (“Gel gel otur yanıma” olacak)
Sana bir bir deyim yâr

***Gürgenin Gazeli** (Adana / Feke, Rep No: 1037)

Gürgenin gazeli (“Gürgeninin” olacak.)
Neredeydin ezeli
Nerede olsa severler
Senin gibi güzeli

***Güvercin Uçuverdi (Misket)** (Ankara, Rep. No: 395)

Güvercin uçuverdi

*Kanadın açiverdi
El oğlu değil mi* (“Elin oğlu” olacak.)
Sevdi de kaçıverdi

***Kaleden İniş m'olur** (Sivas/ Zara, Rep. No: 1633)

*Bu dağlar eze dağlar
Yâr gele geze dağlar* (“Suları” olacak.)
Sular şarap olmuş
Çiçeđi meze dağlar

***Kul Olayım Kalem Tutan Ellere** (Sivas / Şarkışla,
Rep. No: 1735)

*Kul olayım kalem tutan ellere
Kâtip arzuhalim yaz yâre böyle* (“Şekerler” olacak)
Şeker ezeyim şirin dillere
Kâtip arzuhalim yaz yare böyle

***Vardım ki Yurdundan Ayađ Göçürmüş** (Bayburt,
Rep. No: 484)

*Hangi dağda bulsam ben o maralı
Hangi ele sorsam çeşm-i gazalı
Leyla'sın yitirmiş Mecnun misali*
Gezmiş dağdan dağ yoktur durağı (“dağa” olacak)

6. FAZLA HECELİ SÖZLER

***Geldi Geçti Güzellerin Kervanı** (Repertuar no: 1465,
Yöre: Hafik/Sivas, *Kimden alındığı*: Haydar Tatlısu-Hamza
Başyurt, *Derleyen*: Nida Tüfekçi)

TRT Repertuarında üç dörtlük olan türkünün dörtlüklerinin sıralanmasında ve metinlerdeki bazı kelimeler yanlıştır. Diğer taraftan şiir, *Ruhsatî*'nin değil onun oğlu olan *Minhacî*'nindir. Repertuardaki türkü metni ile asıl metin şu şekildedir:

(TRT repertuarındaki metin)
Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu yarin harmanı
Gençlik elde iken sürün devranı
İhtiyarlıkta devran sürülmez imiş (12 hece)

Her gün ağlar iken nasıl güleyim
Gönül gamda iken gülünmez imiş
Arşa direk direk oldu tütünüm
Başa ne gelecek bilinmez imiş

Ruhsatî'yem demem binde birini
Ferhat olan niçin sevmez Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş

Minhacî'nin şiiri
Neme şad olayım neme güleyim
Gönül gamda iken gülünmez imiş
Sineme vurdular hicran kamasın
Haşre dek noktası silinmez imiş

Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu dostun harmanı

*Gençlik elde iken sürün devranı
Kocalıkta devman sürülmez imiş*

*Toy iken ölüme aklım ermezdi
Ayrılık ne kulağıma girmezdi
Şu dert hatırıma bir dem gelmezdi
Başa ne gelecek bilinmez imiş*

Minhacî'yim demem binde birini
*Ferhat olan niçin sevmez Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş*
(Güney, 1953; 83 – Kaya, 1994; 75)

***Bir Alçacık Gügem Dalı** (Rumeli, Rep. No: 424)

Bir alçacık gügem dalı (8 hece, "Bir" kelimesi fazla.)
*Kır dalı bin yukarı
Senin gibi bir çapkına
Kim verir iki karı
(gügem - güğem - göğem : Yabani erik)*

***Bizim Eller Ne Güzel Eller** (Van, Rep. No: 313)

*Al giyer allanırsan
Şekerlenir ballanırsan* (8 hece, "Öptükçe ballanırsın"
olacak)

*Giyinmiş kuşanmışsan
Garşımda sallanırsan*

***Bu Gece Uyumamışım** (Ankara, Rep. No: 2419)

Bu gece uyumamışım (8 hece, Sözü'n aslı
"Uy'mamışam" olabilir!)
*Uykuya doymamışam
Kırpik seni keserim (de)*

Yâr gelmiş duymamışam

***Bugün Ben Güzeller Şahını Gördüm** (Sivas / Kangal, Rep. No: 543)

*Bugün ben güzeller şahını gördüm
Beli ince kaşları da kemane benzer
(“Bel’ince kaşları kemana benzer” olacak)
Alemde bulunmaz böyle bir güzel
Sürmeli gözleri ceylane benzer*

*Kadd ü kamet bir hal içinde (9 hece)
Şekerlenmiş kaymağı bal içinde
Âşık oldum o yâre ben hayâl içinde (13 hece)
Mest etti ol beni mestane benzer*

***Çarşıdan Aldım Kestane** (Edirne, Rep. No: 532)
*Çarşıdan aldım kirazı
Elinde altın terazi
Saramadım kardan beyazı (9 hece, “kar beyazı” olacak.)
Gel kara gözlüm gel ağlaşalım aman
Fidan boylum helallaşalım*

***Dereler Doldu Taşınan** (Bursa, Rep. No: 342)
*Dereler doldu taşınan
Gözlerim doldu yaşınan
Ben nerelere varayım
Şu gülmedik başınan (7 hece)*

*Acem şalı belinde (7 hece)
Bir ucu da Halime'nin elinde (11 hece)
Halime de benim olmazsa (9 hece)
Durmam şu Bursa'nın köyünde (9 hece)*

***Dömeke Yandı Gene** (Çanakkale / Yenice, Rep. No: 560)

*Dömeke yandı gene
Yolunu döne döne
Arkadaşım ben vuruldum (“Arkadaş” olacak,)
Bir yudum su ver bana*

***Elifim Yâr Beyim Yâr** (Sivas, Rep. No: 3914)

*Şu dağların karı var
Hep ellerin yarı var
Sen ağlama kömür gözlüm (“Sen” fazla.)
Ben ağlasam yeri var*

***Kız Zülüflerin Perde Perde** (Gümüşhane, Rep. No: 853)

*Kız-zülüflerin perde perde (“Kız” fazla)
Sen uğrattın beni derde
Al tavanlı yüksek evde*

***Yemenimin Uçları** (Bolu, Rep. No: 11354)

*Yemenimin uçları
Ben çıkamam yokuşları (“Ben” fazla.)
Beni de baştan çıkaran
Şu Bolu'nun kızları*

7. ŞAİRİ YANLIŞ TÜRKÜLER

Pek çok edebi araştırmaları ihtiva eden kitaplarda ve süreli yayınlarda aynı şiirin başka şairler adına kaydedilmesi hususunda inceleme ve görüşler vardır. Tansel, 1982; 391-403 - İvgin, 1987; 167-172 - Yardımcı,1993; 17-29)

Aynı duruma, TRT Repertuarındaki türkülerde de rastlarız. Bunu sebepleri çeşitlidir. Ancak yapılması gereken şiirin gerçek sahibini ortaya koymaktır. Biz burada tespit ettiğimiz bazı örneklere temas edeceğiz.

***Gönül Gurbet Ele Varma** (*Repertuar no: 537, Yöre: Gaziantep, Kimden alındığı: Hüseyin Kırmızıgül, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

Türkü beş dördlük olarak kayıtlı ve son dördlükte **Sefil Ali** adı geçmektedir. Şiir, aslında **Erzurumlu Emrah**'a aittir. (Köprülü, 1940; 632-633 - Güney, 1958; 129-130) Repertuardaki metinde dördüncü dördlüğün ilk dizesinde “*Örnek gelir güle güle*” şeklinde anlamsız bir ifade yer almaktadır. Belirttiğimiz kaynaklarda ise burası son dördlüktür ve “*Emrah der ki düştüm dile*” olarak doğru şekilde kayıtlıdır. Muhtemelen derlemenin yapıldığı kaynak şahıs Türkü üzerinde bazı tasarruflarda bulunmuştur. Diğer taraftan Sadettin Nüzhet Ergun da aynı şiiri üç dördlük olarak **Karacaoğlan** adına kaydetmiştir. (Ergun, 1963; 258)

***Geldi Geçti Güzellerin Kervanı** (*Repertuar no: 1465, Yöre: Hafik/Sivas, Kimden alındığı: Haydar Tatlısu-Hamza Başyurt, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

Şiir, **Ruhsatî**'nin değil, onun oğlu olan **Minhacî**'nindir. Repertuardaki türkü metni ile asıl metin şu şekildedir:

TRT repertuarındaki metin

*Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu yarin harmanı
Gençlik elde iken sürün devranı
İhtiyarlıkta devran sürülmez imiş (12 hece)*

Minhacî'nin şiiri

*Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu dostun harmanı
Gençlik elde iken sürün devranı
Kocalıkta devran sürülmez imiş*

***Nasıl Methedeyim Sevdiğim Seni** (Repertuar no: 1543, Yöre: Erzurum, Kimden alındığı: Ferruh Arsunal'dan naklen Orhan Dağlı, Derleyen: Ahmet Yamacı)

Repertuarda **Emrah**'ın olduğu kaydedilen bu türkünün aslında âşık **Ruhsatî**'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Ruhsatî'ye ait olduğunu tahmin ettiğimiz şiirin metni şu şekildedir:

*Nasıl vasfedeyim sultanım seni
Rumeli Bosna'yı değer gözlerin
Akranın bulunmaz rûh-i revanım
İzmir'i Konya'yı değer gözlerin*

*Kimsede görmedim sendeki nazı
Tunus Trab(u)lus Mısır Hicaz'ı
Bağdat'ı Basra'yı Acem Şiraz'ı
Belh'i Buhara'yı değer gözlerin*

*Yüzünde var Yusuf Kenan nişanı
Gören üftadeler kılar figanı
Bütün Gürcistan'ı Erzurum Van'ı
Kars'ı Ahıska'yı değer gözlerin*

*RUHSAT'ım eyledim yar senin medhin
Al yanaktan bir buse ver himmetin
Yüz bin sarraf gelse bilmez kıymetin
Âhır dünyayı değer gözlerin (Kaya, 1999; 306-307)*

Bu şiiri Sadettin Nüzhet Ergun **Karacaoğlan**'a (Ergun, 1963; 143), Murat [Uraz] **Gafurî**'ye (Uraz, 1933; 208), Mehmud Işıttan, Yozgatlı **Himmetî**'ye (Işıttan, 1971; 5889), Cahit Obruk da **Kırşehirli Said**'e (Obruk, 1983; 49) mal etmektedir.

***Gurbet Elde Bir Hal Geldi Başıma** (Repertuar no: 3583, Yöre: Erzincan, *Kimden alındığı*: Ali Haydar Çiçek, *Derleyen*: Ali Ekber Çiçek)

Türkü dört dörtlük olarak kayıtlı ve son dörtlükte **Abdal Pir Sultan** adı geçmektedir. Ne var ki, Pir sultan Abdal hakkında yazılmış kitaplarla ilgili olarak en son ve en güvenilir eser olarak gördüğümüz İbrahim Aslanoğlu'nun Pir Sultan Abdallar adlı kitabında, böyle bir şiire rastlamadık. (Aslanoğlu, 1984). Muhtemelen, kaynak şahıs türküyü okurken, bunu kendi inancına yakın bulduğu Pir Sultan Abdal'a mal etmiştir. Şiirin beş dörtlük olarak bir kaynaktan Doğu Anadolu'da yaşamış halk şairlerinden **Âşık Kurbanî** adına kaydedilmiş olduğunu gördük. (Işıttan, 1978; 8333). Bizim kanaatimiz türkünün Kurbanî'ye ait olduğu yönündedir. Bu metinde, repertuarda olmayan dörtlük şu şekildedir.

*Kâğıt yok ki yazam yare gönderem
Ya ben ahvalimi kime bildirem
Can tatlıdır uram kendim öldürem
Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir*

Diğer taraftan repertuardaki türkünün son dörtlüğü de kafiye bakımından yanlıştır. Farklılıklar şu şekildedir.

Repertuardaki dörtlük:

***Abdal Pir Sultan**'im böyle buyurdu
Ayrılık donların biçti geyirdi
Ben ayrılmaz idim felek ayırdı
Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir*

Kurbanî'ye ait olan dörtlük:

***Kurbanî**'yem bunu böyle buyurdu
Ayrılık gömleğin bize geyirdi
Ben ayrılmam dedim felek ayırdı
Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir*

***Acem Kızı** (Repertuar no: 1396, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Çekiç Ali, Derleyen: Osman Özdenkçi)

Türkü iki dörtlük olarak kayıtlı asıl sahibi belirtilmemiş. Araştırmalarımız sırasında pek çok dizesi bu şiirle ortaklık arz eden ve iki âşık tarafından ortaya konulmuş iki varyant daha tespit ettik; **Sarıkamışlı Âşık Cananî** (Selim, 1917-2007) (Aladağ, 1950; 186 / Şahin, 2013, 275) ve **Elbistanlı Hüseyin** (Erkoçak, 1982; 21). Şiirlerin ikisi de altı dörtlüktür. Ancak Cananî'nin şiiri, Emir Kalkan tarafından, TRT repertuarındaki dörtlük de dahil edilmek suretiyle yedi dörtlüğe çıkartılmıştır. Âşık Hüseyin XIX. Yüzyılda yaşamış muhtemelen 1930 yılında 80-90 yaşlarında vefat etmiştir. Gezgin bir halk şairidir. Cananî

1917'de doğmuş ve 1980 yılında İzmir'e taşınmıştır. Halen yaşadığı bilinmemektedir. Söz konusu şiirlerde tevarüt diyebileceğimiz müşterek dördlükler var. Şiir bizim kanaatimize göre Hüseyin'e aittir. Muhtemelen Cananî, bir vesile ile duyduğu bu şiiri üzerinde bazı değişiklikler yaparak kendisine mal etmiştir. Gerek kafiyelerdeki uyum gerekse sözlerin doğruluğu açısından Hüseyin'in şiiri daha sağlam bir metindir. Meseleye şiirin konusu ve yöresel dili açısından baktığımızda da aynı kanaate sahip oluruz. İki şiirdeki farklılıklardan bazılarını şöyle gösterebiliriz:

Âşık Hüseyin:

*Çırpınıp da şu sahneye çıkınca
Eğlen şu sahnede kal Acem Kızı
Oğrun oğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyor bil Acem Kızı*

*Canım kurban olsun ikrar güdene
Belin ince boyun benzer fidana
Yanmış ateşine Tarsus Adana
Nasıl zil vuruyor el Acem Kızı*

*Kuş tüyünden olsun senin tüneğin
Avrupa'dan gelsin cansız bineğin
Berber aynasından duru yanağın
Akar yanağından bal Acem Kızı*

Âşık Cananî:

*Silkinip de Şamova'ya çıkarsın
Misk ü anber gül yanağa takarsın
Baş altından oğrun oğrun bakarsın
Can alır sendeki tel Acem Kızı*

*Canım kurban olsun kıymet bilene
Belin ince boyun benzer fidana*

*Ateşine yandı Tarsus Adana
Getirdin başıma hal Acem kızı*

*Yavru şahin gibi ben de döneyim
Yeleli de kır atıma bineyim
Berdül aynasından gökçek yanağın
Dudağından akar bal Acem Kızı*

***Cananî** âşık dader ki naz olur
Yavaş salın sonun belki hız olur
Mısır hazinesi versem az olur
Beni de üstüne al Acem kızı*

***Gafil Gezme Şaşkın** (Repertuar no: 2289, Yöre: Gaziantep, Kimden alındığı: Hasan Hüseyin, Derleyen: Yavuz Top)

Türkü üç dörtlük olarak kayıtlı ve son dörtlükte **Kul Himmet Üstadım** adı geçmektedir. Şiir, İbrahim Aslanoğlu'nun Kul Himmet Üstadım adlı kitabında yok. (Aslanoğlu, 1995). Ancak bunun yanında farklı ifadelerle de olsa iki kitapta farklı şairler adına geçmektedir. Sadettin Nüzhet Ergun bu şiiri **Teslim Abdal'a**, (Ergun, 55; 96), İbrahim Aslanoğlu ise **Pir Sultan Abdal'a** (Aslanoğlu, 1984; 236-237) mal ediyor.

***Dinle Sana Bir Nasihat Edeyim** (Çorum, Rep. No: 558) Şiir, Karacaoğlan'ındır.

***Pir Sultan Abdal'**ım sözün başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma*

**Ey Sevdiğim Artık Yeter* (Kayseri / Develi, Rep. No: 1007)

*Güzellerin pek gencisin
Seyhanî'ye birincisin* ("Seyranî" olacak)
*Aşk ipine zevk incisin
Güzel delip takışın var*

Türkü beş dörtlük olarak kayıtlı ve son dörtlükte *Sefil Ali* adı geçmektedir. Şiir, aslında Fuat Köprülü ve Eflatun Cem Güney'in tespitlerine göre *Erzurumlu Emrah*'a aittir. Repertuardaki metinde dördüncü dörtlüğün ilk dizisinde *Örnek gelir güle güle* şeklinde anlamsız bir ifade yer almaktadır. Belirttiğimiz kaynaklarda ise burası son dörtlüktür ve "*Emrah der ki düştüm dile*" olarak doğru şekilde kayıtlıdır. Muhtemelen derlemenin yapıldığı kaynak şahıs Türkü üzerinde bazı tasarruflarda bulunmuştur. Diğer taraftan Sadettin Nüzhet Ergun da aynı şiiri üç dörtlük olarak *Karacaoğlan* adına kaydetmiştir.

**Mecnun'um Leyla'mı Gördüm* (Sivas / Şarkışla, Rep. No: 269)

Şiir İzzetî'nin değil İğdecikli Veli'nindir.

İzzet'i der ne hikmet iş ("Veli'm eydür ne hikmet iş")
*Uyur iken gördüm bir düş
Zülüflerin kement etmiş
Yâr boynuma taktı geçti*

8. ŞAİRİ KAYITLI OLMAYAN TÜRKÜLER

Türküler iki kaynaktan oluşur. Bir kısmı, sahibi bilinmeyen halk sanatçılarının, çeşitli durum, olay düşünce vesileyle ortaya koydukları ve müstakil dörtlüklerden vücut bulmuş ürünlerdir. Bir kısmı da âşıkların koşma kafiye tarzında söylenmiş eserlerdir. Bu eserlerde gelenekten kaynaklanan bir tarz vardır ki, o da son dörtlükte şairin adının/mahlasının geçmesidir. Gönül arzu eder ki, yüzyıllardır yaşatılan bu uygulama türkülerde de gerçekleştirilsin. Her ne kadar pek çok türküde âşığın mahlası geçmekte ise de Repertuardaki türkülerin bazılarında, bilemediğimiz sebepten, buna yer verilmemiştir. Aşağıda, örnek olması bakımından biz, bazı tespitlerimize yer vereceğiz.

***Seher Vakti Çaldım Yarın Kapısın** (*Repertuar no: 132, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Neşet Ertaş, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

TRT Repertuarındaki metin dört dörtlüktür ve şair belirtilmemiştir. Daha doğrusu şiirin sahibi olan (**Agahî**) ismi, kaynak şahıstan kaynaklanan hata sebebiyle, (Gahi) olarak yazılmıştır (Aslanoğlu, 1985; 20).

***Eşimden Ayrıldım Yoktur Kararım** (*Repertuar no: 244, Yöre: Divriği/ Sivas, Kimden alındığı: Nuri Üstünses, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

Türkü repertuarda üç dörtlük olarak kayıtlıdır ve şairi belirtilmemiştir. Şiir **Kerem**'e aittir ve tamamı dört dörtlüktür. Metnin aslı aşağıda kaydettiğimiz gibidir.

Ne vakit ki han Ashı'mdan ayrıldım

*Beni öldürmeli döğmeli değil
Gece Gündüz eh edüben yanarım
Beni öldürmeli döğmeli değil*

*Yedi yıldır hatırını sormadım
Geçti ömrüm bir murada ermedim
Fırsat elde iken demler sürmedim
Beni öldürmeli döğmeli değil*

*Elimden aldurdım gözü elayı
Onun için terk eyledim sılayı
Başıma almışım cümle belâyı
Beni öldürmeli döğmeli değil*

*Ben **Kerem**'im aşk dolusun içirdim
Bu sevdayı ben başımdan geçirdim
Hayıf Han Aslı'mı elden uçurdum
Beni öldürmeli döğmeli değil (Korgunal, 1940; 53-54)*

***Şu Yüce Dağları Duman Kaplamış** (Repertuar no: 355, Yöre: Erzincan, Kimden alındığı: Ali Ekber Çiçek, Derleyen: TRT)

Repertuarda yukarıdaki künye ile kayıtlı olan bu türküde söz, yöre ve kime ait oluşu üzerinde yanlışlıklar vardır.

Öncelikle şunu söyleyelim ki, türkü metni, aslında **Rıza Teyfik Bölükbaşı** (1869-1949)'ya aittir. Repertuardaki üç dördlükten ikisi *Acıklı Ana* şiirinden alınmıştır. Bu şiir toplam 25 dördlüktür. Şiirde, bir annenin ruh haliyle, Balkan Harbi üzerine ülkede ortaya çıkan felâket manzarası dile getirilmiştir. Diğer dördlük ise, *Kasvetli Yağmurlar* şiirinden alınmış dördlüktür. Söz konusu türkü, ilk defa Feryat isimli bir telli saz icat eden **Hafız Hakkı** (?-1963) tarafından 1939 yılında *Polydor* firmasında plağa

okunmuştur. Hafız Hakkı İstanbul'a gittiğinde Rıza Tevfik ile tanışmış, şiiri kendisi bestelemiş ve metin üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Bunu yaparken iki ayrı şiirden dördlükler alma yoluna gitmiştir.

Hafız Hakkı'nın okuduğu türkü metni:

*Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbette kara haber var
Seher vakti burda kimler ağlamış
Çimenler üstünde gözyaşları var*

*Gamdan izler gördüm yeşil yapraktan
Bulutlar nem alır nemli topraktan
Bir kız ağılar sesi gelir uzaktan
Ahu gözlerinde kanlı yaşlar var*

*Gönlümü gam alır böyle günlerde
Çekilir önüme bir siyah perde
Kız senin aşkınla tutuldum derde
Yine mi gurbette kara haber var*

Hafız Hakkı, aşağıda Rıza Tevfik hanesinde gösterdiğimiz I. ve II. dördlükleri *Acıklı Ana*, son dördlüğü ise *Kasvetli Yağmurlar* şiirinden almış ve üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Ali Ekber Çiçek'ten alınmış olan metinde ise, şiir, biraz daha değişikliğe uğramıştır. Farkı daha iyi göstermek için iki metni de kaydediyorum.

TRT Repertuarındaki türkü:

*Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbette kara haber var
Seher vakti bu yerde kimler ağlamış
Çimenler üstünde gözyaşları var*

*Gamdan izler gördüm kara toprakta
Bulutlar nem almış yeşil yapraktan
Bir kız ağlar sesi gelir uzaktan
Yine mi gurbette kara haber var*

*Gönlümüz gamlanır böyle günlerde
Önüme çektiler bir siyah perde
Yar senin aşkınla tutuldum derde
Yine mi gurbette kara haber var*

Rıza Tevfik'teki orijinal dörtlükler:

*Yüce Balkanları duman bağlamış
Gene mi gurbetten kara haber var
Saher vakti burda kimler ağlamış
Çemenzar üstünde taze çiğler var*

*Ufukta iz gördüm kızıl bayraktan
Dumanlar ağıyor nemli topraktan
Tekbir sadaları gelir uzaktan
Hudut boylarında sanki mahşer var*

*Gönlümü gam alır böyle günlerde
Servistana benzer o siyah perde
Neşeli güneşin doğduğu yerde
Yaslı bir dul kadın ağlar görünür
(Rıza Tevfik, 1949; 76-83 ve 44)*

***Yeşil Başlı Telli turnam** (Repertuar no:-, Yöre: Urfa, Kimden alındığı: Selahattin Erorhan, Derleyen: Erkan Sürmen)

Türkü repertuarda iki dörtlük olarak kayıtlıdır ve şairi belirtilmemiştir. Şiir **Kerem**'e aittir ve tamamı beş dörtlüktür. Metnin aslı aşağıda kaydettiğimiz şekildedir.

*Yeşilbaşlı telli turnam
Şimdi bizim gölden uçtu
Aklımı başımdan aldı
Vardı gayrı göle düştü*

*Seher yeri gül dağıtır
Gönül aşkın budağıdır
Yel eser zülfün dağıdır
Şimdi fırsat ele düştü*

*Dünya kadar olsun malın
Mevlâ'm artırsın kemalin
Güneş yüzün mah cemalin
Yazık dilden dile düştü*

*Bir zaman çekerim yası
Yüreğimden gitmez pası
Onulmaz aşkın yarası
Altın kemer bele düştü*

*Yoluna koymuşum canı
Seversen İncil Furkan'ı
Kerem sevdi Ashı Han'ı
O da gurbet ele düştü (Korgunal, 1940; 34-35)*

***Geldim Şu Âlemi İslah Edeyim** (Repertuar no: 1469,
Yöre: Sivas, Kimden alındığı: Feyzullah Çınar, Derleyen:
TRT)

Türkü, repertuarda üç dördlük olarak kaydedilmiş ve şiirin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Şiir aslında **Derviş Ali**'nindir ve tamamı altı dördlüktür. Aşağıda, metnin tamamını kaydediyorum.

Şu âlemde ıslah olayım dedim

*Gönül muradına erdi sonradan
Zamane halkına sırrımı verdim
Sermayeden zarar ettim sonradan*

*Şu Ebu Cehil'in kara yüzleri
İy'olmuyor yaramazın gözleri
İki dinli her cahilin sözleri
Durdukça kâr etti cana sonradan*

*Geldin benim ile kondun konuştu
Kadehi ver dedin doldurdun içtin
Bir hak lokmasıydın müşteri düştün
Kalbin çürük imiş bildim sonradan*

*Gidi münafıklar girdi kanıma
Cefa etti cesedime canıma
Hangi peygamber girdi deve donuna
Ah ettikçe ben de bildim sonradan*

*Yol bir olunca erkân da bir olur
Yalancılar bu meydandan sürülür
İpi çürük olan birgün üzüdür
Sarma ile temel tutmaz sonradan*

***Derviş Ali**'m eydür bir kâr edelim
On ik'İmam meclisine girelim
Mülcem'e Muaviye'ye lânet edelim
Dönme ile talip olmaz sonradan (Atılğan, 1999; 92-93)*

***Bir Güzelin Hasretinden Ahından** (Repertuar no: 2271, Yöre: Zile/Tokat, Kimden alındığı: Sadık Doğanay, Derleyen: -)

Türkü tek dörtlük olarak kayıtlı ve asıl sahibi kayıtlı değil. Türkünün asıl sahibi **Yusufelili Muhibbî**'dir. (Özder,

1940; 9-10 – Özder, 1976; 41) türkünün tam metni şu şekildedir:

*Nazlı yârin hasretinden derdinden
Alıştı içerim yandı ha yandı
Ateş düştü onun ruy-ı mahından
Titredi bu canım yandı ha yandı*

*İnanmam dünyaya beni kandırmaz
Yanan yüreğime âhı kondurmaz
Yedi derya bağlasalar söndürmez
Cesette imkânım yandı ha yandı*

Muhibbî çekerim derd-i verem ben
İsterim murada tezden erem ben
Aslı'ya canından yanan Kerem ben
İlik damar kanım yandı ha yandı

***Aslım Paktır Hiç Kin Yoktur Özümde** (Repertuar no: 2902, Yöre: çubuk/Ankara, Kimden alındığı: Baki Kılıçaslan, Derleyen: TRT)

Repertuarda iki dörtlük olarak kaydedilmiş bu türkü 1874-1904 yıllarında Ankara'da yaşamış olan Çubuklu Âşık Seyyid Süleyman'a ait bir şiiirdir. Şiirin tamamı şöyledir:

*Aslı pektir kibir yoktur soyunda
Dünyada türemiş bir tane güzel
İnci mercan şems ü kamer aslında
Dünyada türemiş bir tane güzel*

*Aslı belli asaletin sormadım
Destur alıp divanına durmadım
Huri midir melek midir bilmedim
Dünyada türemiş bir tane güzel*

*Bir selâm verdim de aleyküm dedi
Bir ikrar üzere karşıma durdu
Getirdi elime bir dolu verdi
Parmaklar yakışmış fincana güzel*

*Bahası bin altın birlikte beşi
Lebi şeker söyler incidir dişi
Ok gibi kirpikler saniyen kaşı
Dünyada türemiş bir tane güzel*

***Seyyid Süleyman**'ım bana bir çare
Yürü şahin gibi kaşları kare
Tavsiyeni göndereyim hünkare
Dünyada türemiş bir tane güzel (Bezirci, 1968; 245)*

**Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim (Repertuar
no: 3187, Yöre: Erzincan, Kimden alındığı: Ali Ekber Çiçek,
Derleyen: Ali Ekber Çiçek)*

Türkü, repertuarda üç dörtlük olarak kaydedilmiş ve şiirin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Şiir aslında **Derviş Ali**'nindir ve tamamı dört dörtlüktür. Repertuarda olmayan son dörtlük şu şekildedir:

*Derviş Ali'm öğüt verir özüne
Gönül lütfeyledi geldi sözüne
Azrail konarsa göğsün düzüne
O zaman getirin sılayı gönül (Atılğan, 1999; 96)*

**Bir Seher Uğradım Göl Kenarına (Repertuar no:
3510)*

*Bir seher uğradım göl kenarına
Sunam beni gördü yüzmeye durdu
Çalındı çırpındı çıktı kenara*

Elâ gözlerini süzmeye durdu
(Repertuarda üçüncü dize; *Çalındı çırpındı geçti*
karşıma şeklindedir.)

İstedim kendimi bu göle atam
Elimi uzatıp yavruyu tutam
Bir hayal eyledim sarılıp yatam
Vefasız gönlümü üzmeye durdu (Köprülü, 1940; 624)
(Repertuarda son dize; “*Ela gözlerini süzmeye durdu*”
şeklindedir. Doğru yukarıda yazıldığı gibidir.

***El Çek Tabip Sinem Üstünden** (Repertuar no: 4008,
Yöre: Tokat, *Kimden alındığı*: Abbas Öz, *Derleyen*: Mehmet
Erenler)

Türkü iki dörtlük olarak kayıtlı asıl sahibi kayıtlı değil.
Türkünün asıl sahibi **İrfanî**'dir. (Aslan, 1980; 24 –
Aslanoğlu, 1977; 22-26). Ancak Eflatun Cem Güney-Çetin
Eflatun Güney, bu şiiri **Erzurumlu Emrah**'a (Güney, 1958;
83) Şükrü Elçin de **Gevherî** (Elçin, 1984; 275) adına
kaydetmiştir.

Repertuarda şairi belli olmayan bu türkü, Ercişli
Emrah'a aittir.

***Bizim Sahraların Başı** (Rumeli, Rep No: 425)

Şimdi yârim yola çıkar
Çıkar da yollara bakar
Hicranla odlara yakar (“**Emrah**'ı odlara yakar”
Ol kaşları keman şimdi (Boyu servi revan şimdi)

***Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi** (Repertuar no:
1581, Yöre: Divriği/Sivas, *Kimden alındığı*: Nuri Üstünses,
Derleyen: Muzaffer Sarsözen)

Repertuarda türkü iki dörtlük olarak kaydedilmiş olan bu türkünün maalesef sahibi belirtilmemiş. Sahibi belirtilmeyen bu türkü, Refik Ahmet Sevengil'in ve İbrahim Aslanoğlu'nun tespitlerine göre 1824-1904 yılları arasında yaşayan Sivashlı ***Deli Derviş Feryadî***'ye aittir ve tamamı beş dörtlüktür. Türkü metni şu şekildedir.

*Gine gam yükünün kervanı geldi
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle
Eremem lokmana çaresiz kaldım
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle*

*Bağımıza gazel düştü güz oldu
Geçti bu vakitler (yavrum) ne de tez oldu
Derdim bin bir iken bin beş yüz oldu
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle*

Sahibi belirtilmeyen bu türkü, 1824-1904 yılları arasında yaşayan Sivashlı ***Deli Derviş Feryadî***'ye aittir ve tamamı beş dörtlüktür.

*Bugün gam yükünün tüccarı geldi
Çekemem bu derdi bölek seninle
Seni seven âşık sararıp soldu
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Yine gam yüküne tüccar ben oldum
Bulmadım Lokman'ı arada kaldım
Medet mürvet dedim kapına geldim
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Seherde okunur Allahüekber
Duyunca titirer ol bab-ı Hayber
Selman'ın carına yetişen Hayder
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Gerçek âşık gafletinden uyanır
Muhammed'in gül boyanır
Ancak bu cefaya Eyüp dayanır
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Bağımıza gazel düştü güz oldu
Geçti giden günler ömür az oldu
Feryadî'nin yaraları yüz oldu
Çekemem bu derdi bölek seninle
(Sevengil, 1967; 135 - Aslanoğlu, 1985; 69-70)*

****Dost Dost Diye Hayaline Yeldiğim** (Sivas / Şarkışla,
Rep No: 440)*

Repertuarda hangi şaire ait olduğu belli olmayan bu türkü İğdecikli Veli'ye aittir ve son dörtlük şöyledir:

*Her sabah naz ile gelip geçerken
Doldurup da al badeler içerken
Veli'm eydür ak göğsünü açarken
Şimdi nikaplamış yüzünü benden*

****Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber** (Tunceli / Pülümür,
Rep No: 70)*

Hangi şaire ait olduğu belirtilmemiş olan bu türkü Karacaoğlan'a aittir. Şiirin son dörtlüğü şöyledir:

***Karac'oğlan** der ki işin doğrusu
Gökte melek yerde hüma yavrusu
Söyleyeyim sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeye geldim.*

***Gele Gele Geldik Bir Kara Taşa** (Şanlıurfa, Rep No: 701)

Türkünün sahibi repertuarda yer almamaktadır. Türkü metni Karacaoğlan'a aittir. Son dörtlük şöyledir:

Karac'oğlan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez.
Üç derdim var birbirinden seçilmez.
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

***Gökyüzünde Tüten Olsam** (Çukurova, Rep. No: 1034)

Repertuarda iki dörtlüktür ve şairi belirtilmemiştir. Türkü metni Karacaoğlan'a aittir. Son dörtlük şöyledir:

Karac'oğlan uşak olsam
Yâr belinde kuşak olsam
Bir atlastan döşek olsam
Yâr altına serse beni

9. YÖRE VE EZGİ AÇISINDAN YAPILAN YANLIŞLIKLAR

Kültürel dokunun belirlenmesinde yörenin büyük önemi vardır. Ülkenin farklı yörelerinde ortaya konulan değişik tipteki ezgiler o yöre insanıyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla türküler, folklorik unsurlardan kılık kıyafet, mimari, yemek ve gelenek gibi belirleyici vasma sahiptir. Bu bakımdan türkülerin yöresinin doğru tayin edilmesi gerekir. Ne var ki herhangi bir bir art niyet olmamasına rağmen TRT Repertuarındaki bazı parçaların yöresinin tayin edilmesinde bazı yanlışlıklar yapılmıştır. Bizlere düşen; derlemeler sırasında nasıl tavır takınmamız gerektiği ve hâlihazırdaki yanlışlıkları bir an önce düzeltmektir.

İşte bunlardan birkaçı:

***Ayağında Kundura** (Kimden alındığı: Mukim Tahir)

Türkü; ilk defa Zaralı Halil Söyler tarafından plağa okunmuştur. Türkünün metni şöyledir.

*Ağılın altı kenger
Çoban koyunu dönder
Dönderirsen tez dönder
O yari bana gönder
Zara'ya tel verirem
Mahmut Bey'i alıram*

*Zara'nın pur taşları
Sallanır arduçları
Ben yârime yar demem
Yarimin kardaşları
Zara'ya tel verirem
Mahmut Bey'i alıram*

*Zara yolu bu mudur
Testi dolu su mudur
Gittin ki tez gelesin
Tez gelişin bu mudur
Zara'ya tel verirem
Mahmut Bey'i alıram (Acar, 1990; 68)*

Sonraki yıllar Urfalı Mukim Tahir tarafından aynı ezgiyle fakat; farklı sözlerle bir plak yapılmıştır. Türkü;

*Ayağında kundura
Yar gelir dura dura
Genç ömrümü çürüttüm
Göğsüme vura vura*

sözleriyle başlar. Türkü, sanatçı İbrahim Tatlıses tarafından meşhur edilir ve repertuarda haliyle Urfa türküsü olarak yer alır. Türkünün ezgi yönüyle hangi yöreye ait olduğunu için uzmanlarına bırakıyoruz.

Göç Göç Oldu (Yöre: Erzurum, *Kimden alındığı:* Hulusi Seven, *Derleyen:* Mükerrerem Kemertaş)

Yaylaya göçü hikâye eden bu türkünün bu zamana kadar halkın 93 (Rumi 1293=1877/1878) muhacirlerinin durumunu yansıtan bir eser olduğu sanılmıştır. Türkü, muhtemelen 1945'te Zaralı Halil tarafından Odeon firmasında plağa okunmuştur. Kayıt tarihi silinmiş olan bu plak Sivas'ta Rifat Kaya'nın arşivinde bulunmaktadır. Türkü TRT Repertuar kayıtlarında Erzurum adına kayıtlı ise de bize göre, Zara / Sivas türküsüdür.

***Huma Kuşu** (*Repertuar no:* 246, *Yöre:* Erzurum, *Kimden alındığı:* Hulusi Seven, *Derleyen:* Mükerrerem Kemertaş)

Repertuarda;

Huma kuşu yükseklerde seslenir

Yar koynunda bir çift suna beslenir

diye başlayan türkü ilk defa Erzurumlu Hafız Ahmet Efendi tarafından Orfeon firmasında 1927'de plağa okunmuştur. Plağın üzerinde *Harput Mayası* yazılıdır. Ne var ki, repertuarda bu maya Erzurum'a mal edilmiştir. Diğer taraftan, iki ayrı sanatçı tarafından aynı ezgiyle okunan iki uzun hava daha vardır. Bunlar Zaralı Halil Söyler ile Divriğili Nuri Üstünses'e aittir. Bunlardan Zaralı Halil'in "*Akşam Olur Gölge Düşer Kayaya*" adlı türküsü ile Divriğili Nuri Üstünses'in "*Akşam Olur Güneş Gider Ay Gelir*" adlı plakları Hüma Kuşu'nun ezgisiyle okunmuştur. Bu da durumu iyice girift hale getirmektedir. Bize göre parça ezgi itibarıyla öncelikle Harput olmak üzere doğu bölgesinde vücut bulmuş bir eserdir.

***Bugün de Günlerde Cumadır Cuma** (*Repertuar no: 1369, Yöresi: Bayburt, Kimden alındığı: Binali Selman, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

Türkü repertuarda her ne kadar yukarıdaki künye ile veriliyorsa da, parça 1940'lı yıllarda Zaralı Halil tarafından plağa okunmuştur. Repertuardaki aynı ezgi ve aynı sözlerle, elimizde Zaralı Halil tarafından okunmuş olan plak ve kasetler mevcuttur. Repertuardaki türkü ise, 1966 yılında Nida Tüfekçi derlenip notaya alınmıştır. Bu yanlışlığı düzeltip türkünün künyesini Sivas-Zara olarak değiştirmek gerekir.

10. SAHNE VE KASETLERDE YAPILAN YANLIŞLIKLAR

Türkülerin sevilmesi ve yaşaması söz, ezgi ve ses güzelliğiyle mümkündür. Bu bakımdan kendilerine türkü okumayı meslek edinmiş sanatçılar, türküleri orijinal ezgisiyle en doğru sözlerle okumak durumundadır. Yani ses güzelliği türkülerin yaşatılmasında tek başına çözüm değildir. Ne var ki, çeşitli televizyonlarda yapılan programlar sırasında, sahnelerde veya doldurulan kasetlerde, zaman zaman önemli yanlışlıkların yapıldığına şahit olmaktadır. Tespitlerimiz çerçevesinde bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Ağıt olan parçalar seyirciye sanatçılar tarafından **tempo** tutturularak okunmaktadır. Ağıtlardan bazılarının özelliği metronomlarının artırılmasıyla hareketli parçalar haline gelebilmesidir. Ancak, bunun böyle olması, ağıtın bir bakıma hareketli parça olarak yahut oyun havası gibi okunmasını gerektirmez. Bu, sanatçı adına trajikomik bir hadisedir. Seyirci hatası, sanatçının ikazı ile giderilebilir. İşte bunlardan bazıları:

***Gesi Bağlarında Dolanıyorum** (*Repertuar no: 631, Yöre: Kayseri, Kimden alındığı: Ahmet Gazi Ayhan, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

***Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar** (*Repertuar no: 746, Yöre: Şanlıurfa, Kimden alındığı: Cemil Cankat, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

***Hey On beşli On beşli** (*Repertuar no: 1616, Yöre: Tokat, Kimden alındığı: Hamdi Tüfekçi, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

***Kütahya'nın Pınarları Akışır** (Repertuar no: 1631, Yöre: Kütahya, Kimden alındığı: Hisarlı Ahmet, Derleyen: Yücel Paşmakçı)

***Tokat Yaylasında Yaylayamadım** (Repertuar no:1981, Yöre: Ürgüp, Kimden alındığı: Refik Başaran, Derleyen: Muzaffer Sarısözen)

***Ormancı** (Repertuar no: 3590, Yöre: Muğla, Kimden alındığı: Hamdi Özbay, Derleyen: Nazmi Yükselen)

***Şen Olasın Ürgüp** (Repertuar no: 3819, Yöre: Ürgüp/Nevşehir, Kimden alındığı: Refik Başaran-Avanoslu Selahattin, Derleyen: Nida Tüfekçi)

***Maraş'tan Bir Haber Geldi (Merik)** (Yöre: Kahramanmaraş)

*** Bir Of Çeksem Karşığı Dağlar Yıkılır** (Yöre: Kayseri)

.....

Metinlerindeki kelimelere sadık kalınmadan türkü icra etme, arzu edilmese de maalesef yıllardan beri süregelen yanlışlıklardan birisidir. Unutmamak gerekir ki, türküler, anlamlarıyla topluma verilmesi gereken mesaj açısından önemlidir. Bu bakımdan anlamlarına dikkat edilerek okunmalıdır. Bunun için gerek kaynak şahıs gerekse derleyici, dikkatli olmak durumundadır. Kelimelerde yapılan yanlışlıkların bir kısmı **kafiyelerle** ilgilidir. Bunlara ait tespit edebildiğimiz bazı örnekleri şöyle gösterebiliriz:

***Ben Melâmet Hırkasını**

Metni **Nesimî**'ye ait bu parça pek çok sanatçı tarafından yanlış olarak okunmaktadır. Yapılan yanlışlıkların en büyüğü de ilk dizede yapılmaktadır. Yani;

“Ben melâmet hırkasını kendim giydim eynime”

dizesi, Melamiliği ve sırt anlamındaki (eğin)i bilmeyen sanatçılar tarafından;

“Ben melânet hırkasını kendim giydim kendime”

diye okunabilmektedir. Melanet ise “şeytanlık” anlamına gelir ve bu o sanatçı için vahim bir durumdur.

Metnin doğrusu şu şekildedir.

*Ben melâmet hırkasını kendim giydim eynime
Ar u namus şişesini taşa çaldım kime ne*

*Gâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi
Gâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni*

*Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim aşk için*

*Sofular haram demişler aşkımin şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne*

*Sofular secde ederler meclisin mihrabına
Benim ol dost eşiğidir secdegâhım kime ne*

*NESİMÎ'ye sordular kim yarin ile hoş musun
Hoş olam ya olmayayım ol yar benim kime ne
(Öztelli, 1969; 49)*

***Seher Vakti Çaldım Yarin Kapısını** (Repertuar no: 132, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Neşet Ertaş, Derleyen: Nida Tüfekçi)

TRT Repertuarındaki metin dört dörtlüktür. Repertuardaki metnin ikinci dörtlüğü olan;

“Hep gönüller muradıdır âşığın”

ifadesi,

“Şu kevn ü mekânı tuttu ışığın”

şeklinde düzeltilmelidir. (Aslanoğlu, 1985; 20)

***Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri (Avşar Bozlağı)**
(Repertuar no: 208)

Türkünün ikinci dörtlüğündeki (dermanı) kelimesi doğru değildir. Bu kelime (temreni) şeklinde olacaktır. *Temren; mızrağın ucunda bulunan demir* anlamına gelir.

***Deli Gönül** (Repertuar no: 2534, Yöre: Sarız/Kayseri,
Kimden alındığı: Nesimi Çimen, Derleyen: Mehmet Özbek)

Türkünün bir bendinde;

“Gel de bu rüyayı yor deli gönül”

denilmektedir.

Şiirin ilk dörtlüğü;

Daha senden gayrı âşık mı yoktur

Nedir bu telaşın ey deli gönül

Hele düşün devr-i Adem'den beri

Neler gelmiş geçmiş say deli gönül

şekildedir. Görüldüğü gibi şiirin ayağındaki kafiyeli ses (y)'dir. Diğer dörtlükler ise, şu dizelerle sona ermektedir.

Gel iki adama uy deli gönül

.....

Daha doymadıysan doy deli gönül

.....

Gel de bu rüyayı yoy deli gönül

.....

Hep ağzını açmış hey deli gönül

.....

Topraklar başına vay deli gönül

Şiirde geçen “yoymak” âşığın yaşadığı Deliktaş civarında “tabir etmek, yorumlamak” anlamına gelir.

***Karlı Dağlar Karanlığın Bastı mı** (Repertuar no: 272, Yöre: Zara/Sivas, Kimden alındığı: Zaralı Halil, Derleyen: TRT)

Türkünün ilk bendi;

Karlı dağlar karanlığın bastı mı

Kahpe felek ayrılığın vakti mi

şekindedir. Vuslat ateşiyle yanan kişi bir an önce sılaya gitmek muradındadır. Bu bakımdan dağları basan karanlığın kalkması yegâne isteğidir. Görüldüğü gibi şiirde kafiye yoktur ve kaynak şahıs türküyü okurken yanlışlık yapmıştır. Türkünün doğru metni kafiyeyi de doğrulacak şekilde şöyle olacaktır:

Karlı dağlar karanlığın kalktı mı

Kahpe felek ayrılığın vakti mi

.....

Türkü okuyan bazı sanatçılar, kültür eksikliğinden, yöresel kelimeyi yahut Türkçenin ses yapısını bilmemekten kaynaklanan hatalar yapmaktadırlar.

***Bugün Bize Pir Geldi**

Bugün bize pir geldi

Gülleri taze geldi

Önü sıra Kamber'i

Aliye'l-Murtaza geldi

diye başlayan ve mani tipinde ortaya konulmuş olan türkünün bir bendi, şu şekilde yanlış olarak okunmaktadır.

*Ali bizim Şah'ımız
Kâbe Kiblegâhımız
Bedraştaki Muhammed
O bizim padişahımız
Eyvallah Şah'im eyvallah...*

Üçüncü dizedeki (bedraş) kelimesi bazı sanatçılarca (epraş) veya (mehraç) şeklinde de telaffuz edilmektedir. Doğru dize şöyledir:

Miraç'taki Muhammed

.....

Kimi türküler yöresel kelimeler içerir. Bu tip türkülerin sözleri, başka kültürle yetişmiş sanatçılar tarafından yanlış algılanıp kendilerince telaffuz edilen bir kelime ile icra edilmektedir.

***Ekin Ektim Çöllere** (Repertuar no: 705, Yöre: Akdağmadeni/Yozgat)

Türkünün ikinci bendi;

*Ekine firaz derler
Güzele beyaz derler
Kime derdim yansam da
Yana yana gez derler*

şeklinde. Ancak bazı sanatçılar ilk dizeyi;

Ekine kiraz derler

diye okumaktadırlar. Doğrusu repertuarda olduğu gibidir. *Firaz; ekinin biçildikten sonra tarlada kalan kısmına verilen addır. Kelimeyi "firaz" şeklinde okumak gerekir.*

.....

Bu çerçevede temas edeceğimiz bir husus da bazı sanatçıların yazılışları aynı olan fakat yanlış **telaffuz** edilmesiyle farklı anlamlara yol açılabilecek hatalara girmeleridir. Sözcüğü aşağıdaki örneklerde bu tip yanlışlıkları görürüz.

Şu Karşı Yayıda Göç Katar Katar (*Repertuar no: 1465*)

Türkü;

*Şu karşı yaylada göç katar katar
Bir güzel sevdası serimde tüter
Bu ayrılık bana ölümden beter
Geçti dost kervanı eyleme beni*

sözleriyle başlar ve her dörtlük son dizedeki;

Geçti dost kervanı eyleme beni

nakaratı ile tamamlanır. Buradaki “eylemek”; “durdurmak, gitmesine engel olmak” anlamındadır. Ne var ki sanatçıların dilinde ilk hece (kapalı e) ile telaffuz edilmektedir. Bu durumda kelime (eylemek) gibi bir hale dönüşür ve “yapmak, etmek” anlamlarına gelir. Kelime (normal e) ile telaffuz edilmelidir.

İncecikten Bir Kar Yağar

Türkünün ikinci dörtlüğü şu şekildedir:

*Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak ellerin kalem tutar
Yazar Elif Elif diye*

Dörtlüğün ikinci dizesi, ezginin yapısı gereği;

A kellerin kalem tutar

şeklinde ulama yapılarak okunmaktadır. İşte burada dikkat edilmesi gereken (k) sesinin kedi, kelebek, küçük, kiler kelimelerindeki gibi ince olarak değil, kapı, kasa, kılıf, kusur kelimelerindeki gibi kalın olarak telaffuz edilmesidir. Aksi takdirde ortaya, dize ile uyuşmayan, anlamsız bir “kel” kelimesi çıkar ki, bu da hiç arzu edilmeyen bir durumdur.

Şekeroğlan (Yöre: Ankara, Notaya alan: Nida Tüfekçi)

Türkünün bir dörtlüğü şöyledir:

*Bacaya serdim kilim
Gel otur benim gülüm
Ne dedim de darıldın
Lal olsun ağızım dilim*

Son dizedeki “konuşma özürlü” anlamındaki “lal” kelimesi pek çok sanatçı tarafından ince (l) sesi ile telaffuz edilmektedir. O vakit kelime, “kırmızı renkli taş, mücevher” anlamına gelir ki, bu da bir sanatçı için, zihinlerde olumsuz bir durum yaratır.

***Drama Köprüsü**

Önce türkü metnin ilk bendini verelim.

*Drama köprüsü Hasan, dardır geçilmez
bre Hasan Dardır geçilmez
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez
Anadan geçilir Hasan, yardan geçilmez
bre Hasan Yardan geçilmez
At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda hey dost canlar dinlesin*

Bu Trakya türküsünün bendinin sonundaki; “At martini Debreli Hasan dağlar inlesin” sözleri bazı sataçlar tarafından yanlış olarak “At martini de bre Hasan dağlar inlesin” şeklinde söylenmektedir.

SONUÇ

Yukarıda sıraladığımız “Türkülerdeki Yanlışlıklar”ı söz konusu etmekle, mesele halledilmiş olmuyor. Biz sadece düzeltilmesi gereken hataları göstermeyi ve bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutmayı düşündük. Daha 5000 kadar türkü içinde araştırılmayı, düzeltilmeyi bekleyen yüzlerce türkü vardır. Sözgelişi, Muzaffer Sarısözen’in derlediği türkülerin 66’sında tespit ettiğimiz yanlışlıklar, Sarısözen’in derlediği 961 türkü metni içinde bu cüce bir rakam demektir. Acaba bir başka derlemeci bu kadar türkü içinde aynı başarıyı sağlayabilir miydi, bilemiyoruz. Ancak bu sonuç bize Sarısözen’in alanında ne kadar donanımlı olduğunu, türkülere ve derlemecilikteki vukufiyetini gösterir.

Türkülerdeki yanlışlıkların hayatiyetini sürdürmesine seyirci kalamayız, kalmamamız lâzım. O bakımdan şu tekliflerimizin ciddiye alınmasını ümit ediyoruz.

1. Türkülerdeki yanlışlıkların düzeltilmesi için öncelikle, sistemli ve daimî olarak çalışabilecek, müzik, halkbilim ve halk edebiyatı uzmanlarının yer alacağı *Türkü Tespit, Kayıt ve Denetleme Kurulu* adıyla bir kurul oluşturulmalıdır.

2. Repertuardaki sahibi belli olan ancak başka şairler adına kayıtlı olan türküler, titiz bir inceleme ile düzeltme yoluna gidilmelidir. Bunun için, yukarıda işaret ettiğimiz Kurulun yapacağı incelemeleri ve bu konuda yapılan çalışmalar göz önünde tutulabilir.

3. Sahibi belli olduğu halde TRT Repertuarında buna yer verilmeyen türkülere, asıl metindeki âşğın adının geçtiği son dörtlük eklenmeli ve sanatçılar tarafından türkünün icrası sırasında okunmalıdır. Unutmamak gerekir ki, o türkülerin repertuarda olması, birinci derecede onları ortaya koyan şahıslar sayesinde mümkün olmuştur.

4. Derleme yapılırken, kaynak şahsa, türkünün kendisine mi ait olduğu yoksa bunu taş plaktan mı şahıstan mı öğrendiği, türkünün yöresi ve varsa hikâyesi sorulmalıdır. Böylelikle türkünün gerçek sahibi ve yöresi daha kolay tayin edilir. Sözleri farklı, ezgisi aynı olan Türküleri yörelerine göre değerlendirirken, türkünün vücut bulmasında, varsa ilk türkü yakıcılarının belirlenmesi/bilinmesi, cereyan eden hadise, türkünün oluştuğu ortam göz önüne alınmalıdır.

5. Taş plakların doldurulduğu zamanlarda yakın ilişki içinde olan sanatçılar, ister istemez, birbirlerinden etkilenmiş ve aynı ezgiyi, hece sayısı aynı olan farklı manzum türkülerle okumuşlardır. Oluşturulacak Kurul, ezginin ve türkünün asli şeklini tayin etmelidir.

6. Türkü metnindeki sözleri en doğru şekilde bilen kişi; onu ortaya koyan meçhul halk sanatçı yahut âşıktır. Kendi bilgimize göre veya duyduğumuza göre metinde yapabileceğimiz yanlışlıklar düzeltilmesi mümkün olmayan hatalara sebebiyet verebilir. Bu bakımdan türküler, türkü metninin sözleri en doğru şekilde tespit edildikten sonra okunmalıdır. Gerektiğinde şayet Türkünün sahibi belli ise güvenilir kaynaklardan bunun asıl şekli alınmalıdır.

7. Türkü okuyan bazı sanatçılar, şan, repertuar, solfej, nazariyatın yan ısıra Türk dilini ve Türk halkbilimini iyi bilmek durumundadır. Sahnede bunun eksikliğinden dolayı yapılan hatalar bu şekilde bertaraf edilebilir.

8. Repertuar kitabında mahallî kelimelerin anlamının pek çoğunda yanlışlıklar vardır. Tekrar hazırlanacak olan kitapta güvenilir sözlüklere bakılarak veya bizzat yöredeki anlam araştırılarak “Mahallî Kelimeler Sözlüğü” eklenmelidir.

9. Oluşturulacak Türkü Tespit, Kayıt ve Denetleme Kurulunun türkülerdeki yanlışlıklar ile ilgili makale ve kitapları toplayıp, ileri sürülen görüşleri gözden geçirmelidir.

10. Sanatçuların bir ağıtı hareketli parça olarak okuduğı sıkça rastlanılan hadiselerdendir. Sanatçular, kültürel yapılarını ve kariyerlerini zedeleyecek bu durumdan kaçınmalıdırlar. Yapılan hata, yaptığı işin şuurunda olan sanatçuların ikazı ile giderilebilir

11. Kaset dolduran sanatçular, sözleri başkalarına ait olan türkülerini kendi adına okuyabilmektedirler. Bunlara denetim getirilmelidir. Sözgeleş, kasetlerde okunacak türküler için MESAM'ın yahut TRT'in vereceğı belge şart koşulmalıdır. Buna uymayan şahıslar hakkında kanuni işlem yapılmalıdır.

Türkülerin derlenmesi ve kayda geçirilmesi sırasında birtakım hataların yapılmasını normal karşılıyoruz. Ne var ki asıl hatanın yıllar boyu bu yanlışlıkların düzeltilmesi konusunda herhangi bir adım atılmaması olarak görüyoruz. Bu, sadece türküler konusunda emek sarf eden, hatta bu işten ekmek yiyen insanların değil her türkün vazifesidir. Mademki türkülerini bizler özümüz, ruhumuz, kimliğimiz dünyamız olarak niteliyoruz vatandaş olarak hepimiz üzerimize düşeni yapmak zorundayız. Bu çalışma da zaten böyle bir hassasiyetin ürünüdür.

KAYNAKÇA

- Acar, İsmail Hakkı, (1990), *Zara Folkloru*, Sivas.
- Aladağ, M. Gökalp (Temmuz 1950), “Sarıkamışlı Âşık Cananî”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 12.
- Aslan, Ensar (Ağustos 1980), “Âşık İrfanî”, *Köz*, S. 5.
- Aslanoğlu, İbrahim (1985), *Söz Mülkünün Sultanları*, İstanbul.
- Aslanoğlu, İbrahim (Nisan 1977), “İrfanî,” *Sivas Folkloru*, S. 51.
- Aslanoğlu, İbrahim (1984), *Pir Sultan Abdallar*, Erman Yayınları, İstanbul,
- Aslanoğlu, İbrahim (1985), *Söz Mülkünün Sultanları*, İstanbul.
- Aslanoğlu, İbrahim (1995), *Kul Himmet Üstadım*, İstanbul.
- Atılğan, Halil (1999), “Âşık Derviş Ali ve Bazı Şiirleri”, *I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu*, Ankara.
- Atılğan, Halil (2003), *Türkülerin İsyanı*, Akçağ Yayınları, Ankara,
- Atılğan, Halil (18-19 Aralık 1999), “Ozanların Dilinden Radyolarda Yayınlanan Deyişlerde Söz Yanlılıkları”, *2000’e Girenken Medyadaki Dilimiz Sempozyumu*, Ankara, (Yayımlanmamış Bildiri).
- Bartok, Bela (Mart-Nisan 1975), “Halk Musikisini Niçin ve Nasıl Derlemeli”, *Folklor Doğru*, S. 39.
- Bezirci, Asım (1968), *Dünden Bugüne Türk Şiiri*, İstanbul.
- Birdoğan, Nejat (1983), “Halk Ezgilerimizdeki Söz Sakatlıkları”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- Birdoğan, Nejat (1992), “Türkülerdeki Söz Sakatlıkları”, *Salih Turhan-Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- [Bölükbaşı], Rıza Tevfik (1949), *Serabı Ömrüm*, İstanbul.
- Elçin, Şükrü (1984), *Gevherî Divanı*, Ankara.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1955), *Bektaşî Şairleri*, C. II. İstanbul.
- Ergun, Sadettin Nüzhet 1963, *Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- Erkoçak, Mehmet (Ağustos 1982), "Unutulmuş Güney İlleri Âşıkları", *Erciyes*, S. 56.
- Gökalp, Mehmet (1997), "Halk Edebiyatında Hatalı Söyleyişler" *Folklor Edebiyat Dergisi*, S. 9, Ankara.
- Güney, Eflatun Cem (1953), *Meslekî Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1958), *Erzurumlu Emrah Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- İşitman, Mehmet, (Şubat 1971), "Yozgatlı Himmeti", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 259
- İşitman, Mahmut (Mayıs 1978), "Deyiş ve Deyişet", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 346.
- İvgin, Hayrettin (1987), "Kolay Sanılan Halk Edebiyatı", *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir.
- Kaya, Doğan (1994), *Âşık Minhacî*, Sivas.
- Kaya, Doğan (1999), *Âşık Ruhsatî*, Sivas.
- Kaya, Doğan (2001), "Türkülerin Derlenmesinde Kayda Geçirilmesinde ve İcraları Sırasında Yapılan Yanlışlıklar", *Folklor Edebiyat Dergisi*, S. S. 26, Ankara.
- Korgunal, Muharrem Zeki (1940), *Kerem ile Aslı*, İstanbul.
- Köprülü, M. Fuat (1940), *Türk Saz Şairleri*, C. 2, İstanbul.
- Obruk, Cahit (1983), *Kırşehirli Âşık Sait*, Ankara.
- Özdemir, Ahmet, Z. (1995), "Türkülerin Sözleri Doğru Okunmalıdır", *Folklor Edebiyat Dergisi*, S. 5-6, Ankara.
- Özder, M. Adil, (1940), *Yusufelili Muhibbi Hayat ve Deyişleri*, Kars.

Özder, M. Adil (1976), *Muhibbî ile Esmehan Hikâyesi*, Ankara.

Öztelli, Cahit (1969), *Kul Nesimî*, Ankara.

Saatçi, Suphi (1987), “Kerkük Yöresi Sözlü Halk Edebiyatında Karşılaşılan Metin Bozuklukları”, *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1985*, Eskişehir.

Sevengil, Refik Ahmet (1967), *Çağımızın Halk Şairleri*, İstanbul.

Şahin, Salih (2013), *Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri*, Ürün Yayınları, Ankara.

Tansel, Fevziye Abdullah (1982), “Halk Şairlerimiz Hakkındaki Metodsuz çalışmaların Yol Açtığı Maddi ve Manevî Zararlar”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara.

Toygur, Kâmil (1987), “Halk Türkülerimizde Metin Onarımıyla İlgili Bazı Düşünceler” *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1985*, Eskişehir.

Toygur, Kâmil (1987), “Halk Türkülerimizde Metin Onarımlarıyla İlgili Bazı Düşünceler”, *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir.

TRT Repertuarı.

Uraz, Murat (1933), *Halk Edebiyatı*, İstanbul.

Yardımcı, Mehmet (1993), “Halk Şiirinde Şairlere Mal edilişlerin ve Tabşırma Benzerliklerinin Yarattığı Karışıklıklarla Cönklerden Kaynaklanan Yanılgılar”, *Halkbilim ve Edebiyat Yazıları*, Malatya.

Yıldırım, Ali (2016), “Türkü Sözlerindeki Problemlere Dair”, *Folklor / Edebiyat*, S. 85, Ankara.